

**Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
Katedra demografie a geodemografie**

Lenka Šigutová

**Romové v České republice a na Slovensku podle výsledků
sčítání lidu 2001**

Bakalářská práce

Suzana Bida

316.3
(=214.58)

"2001"

(427.3)

(427.6)

Anna
Kocoubova

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Praha 30.8.2006

Suzana Bida
.....

OBSAH

1. ÚVOD	5
1.1 Cíl práce.....	6
1.2 Hypotézy.....	6
2. METODIKA PRÁCE.....	8
3. ZDROJE DAT O ROMSKÉ POPULACI.....	10
3.1 Zdroje dat o romské populaci v bývalém Československu.....	10
3.1.1 Sčítání lidu.....	10
3.1.2 Ostatní zdroje.....	11
3.2 Současné zdroje dat o romské populaci.....	13
4. ROMSKÁ NÁRODNOST VE SČÍTÁNÍ LIDU 2001.....	15
4.1 Problematika národnosti ve sčítání lidu 2001.....	15
4.2 Romská národnost ve sčítání 2001.....	16
5. ODHADY SKUTEČNÉHO POČTU ROMSKÉ POPULACE.....	18
5.1 Odhady pro Českou republiku.....	18
5.2 Odhady pro Slovensko.....	20
5.3 Srovnání odhadů pro Českou republiku a Slovensko.....	21
6. ÚZEMNÍ ROZLOŽENÍ ROMSKÉ POPULACE.....	23
6.1 Územní rozložení romské populace v České republice.....	23
6.2 Územní rozložení romské populace na Slovensku.....	25
7. DEMOGRAFICKÉ STRUKTURY ROMSKÉ POPULACE.....	30
7.1 Struktura romské populace podle pohlaví.....	30
7.2 Struktura romské populace podle věku.....	32
8. PORODNOST ROMSKÝCH ŽEN.....	36
8.1 Porodnost romských žen v České republice.....	36
8.2 Porodnost romských žen na Slovensku.....	37

9. VZDĚLANOSTNÍ ÚROVEŇ ROMSKÉ POPULACE.....	39
9.1 Vzdělanostní úroveň romské populace v České republice.....	39
9.2 Vzdělanostní úroveň romské menšiny na Slovensku.....	40
10. EKONOMICKÁ AKTIVITA.....	42
10.1 Ekonomická aktivita romské populace v České republice.....	43
10.2 Ekonomická aktivita romské populace na Slovensku.....	43
11. ZÁVĚR	45
12. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	48
13. PŘÍLOHY.....	51

1. ÚVOD

Romové představují v rámci Evropy specifickou skupinu obyvatelstva odlišující se od ostatních svojí historií, kulturou, jazykem, socioekonomickými a demografickými charakteristikami. Přestože evropští Romové žijí ve vyspělé části světa, jejich demografické charakteristiky se blíží spíše rozvojovým populacím.

V České i Slovenské republice patří Romové k nejpočetnějším národnostním menšinám. V této práci se snažím charakterizovat demografické struktury těchto dvou menšin podle posledních zjištěných údajů o národnostní struktuře obyvatelstva tj. podle Sčítání lidu, domů a bytů 2001 a podle Sčítanie obyvatel'ou domov a bytov 2001.

Zde nastává problém spojený s otázkou vhodnosti využití dat ze sčítání 2001 pro analýzu romské populace. V České republice i na Slovensku deklarovalo romskou národnost jen malé procento skutečného počtu příslušníků romské menšiny. Bohužel, jiné zdroje, které by postihovaly celé území republiky a zjišťovaly stejné charakteristiky jako sčítání lidu neexistují. Proto má v tomto směru sčítání lidu nezastupitelnou funkci.

V první kapitole mé práce uvádím přehled zdrojů dat o romské populaci od vzniku Československa v roce 1918 po současnost. Zvláštní pozornost věnuji tomu, jak byla v jednotlivých sčítáních definována národnost a jaký postoj byl zaujat ve vztahu k romské národnosti.

V následující kapitole popisují problematiku národnosti ve sčítání 2001 a také se zde dostávám k prvním výsledkům, které charakterizují národnostní složení České republiky a Slovenska.

Samostatnou kapitolu věnuji odhadům skutečného počtu romské populace, kde se snažím ukázat, jak rozporuplné a složité je odhadování velikosti romské populace.

Po těchto úvodních kapitolách následuje samotná analýza výsledků sčítání lidu, ve které spočívá těžiště mé práce. Za stěžejní považuji kapitolu o demografických strukturách a porodnosti romského obyvatelstva. Zde prezentuji rozdíly nejen mezi slovenskými a českými Romy, ale srovnávám je i s charakteristikami většinového obyvatelstva v daném státě.

Poslední dvě kapitoly se soustředí na socioekonomické charakteristiky. Věnuji se v nich vzdělanostní struktuře a ekonomické aktivitě. Zmiňuji se také o problému nezaměstnanosti Romů, která trápí jak Českou republiku, tak i Slovensko.

V závěru se pokouším shrnout hlavní poznatky a identifikovat hlavní odlišnosti Romů jak od většinovou populace, tak mezi slovenskými a českými Romy navzájem.

Cíl práce

Cílem mé bakalářské práce je prostřednictvím analýzy výsledků sčítání lidu 2001 navázat na analýzy výsledků předcházejících sčítání, především sčítání 1991. Na základě této analýzy pak identifikovat hlavní rozdíly mezi osobami deklarující romskou národnost v České republice a na Slovensku.

Hypotézy

Většina Romů žijících dnes na území České republiky přišla do země ze Slovenska v letech 1945-1993. Mohli bychom tedy konstatovat, že se chystám porovnávat dvě populace, které ještě před 50 lety byli součástí jedné. Do jaké míry ovlivnilo české prostředí demografické struktury Romů ze Slovenska?

Zatímco většina Romů žijících na území České republiky jsou usazeni ve městech, dřívějších průmyslových centrech, kam přišli po druhé světové válce za práci, u Romů na Slovensku stále převažuje rurální způsob života. V porovnání s ostatními zeměmi žijí slovenští Romové častěji v osadách na okrajích vesnic a měst. V některých městech existují izolované a segregované území obývané Romy. Jde o tzv. městská ghetta.

Naproti tomu, Romové přicházející do České republiky byli často přestěhováni do obcí, kde před nimi žádní Romové nikdy nebyli. Záměrně byli Romové pocházející z jedné slovenské osady rozptýleni (podle Koncepce rozptylu a odsunu Romů) do co nejvíce míst České republiky. Snahy o opětovné sestěhování nebyly nikdy zcela uskutečněny a tak si Romové v České republice obtížněji udržují své tradice a jazyk (Sekyt, 2001).

Z výše uvedeného vyplývá má první hypotéza o nižší úrovni demografických charakteristik slovenských Romů. Předpokládám, že podmínky ve kterých slovenští Romové žijí, nižší stupeň integrity a zvýšená separace od většinové společnosti znamenají udržování tradičního způsobu života, se kterým také souvisí specifické demografické chování.

Druhá hypotéza se týká vztahu romského obyvatelstva a úhrnu obyvatelstva, kde předpokládám, přes přibližování demografických charakteristik, stále velké rozdíly především ve věkové struktuře, která následně ovlivňuje strukturu podle rodinného stavu nebo úroveň ekonomické aktivity.

Z mé hlavní hypotézy o rozdílech mezi českými a slovenskými Romy vycházím při stanovování dílčích hypotéz:

- vyšší zastoupení mužů v populaci slovenských Romů
- progresivnější věková struktura slovenských Romů
- nižší vzdělanostní úroveň slovenských Romů
- vyšší podíl nezaměstnaných a vyšší podíl matek na mateřské dovolené na slovenské straně

2. Metodika práce

Romové představují ve státech střední a východní Evropy specifickou národnostní menšinu. Mezi státy s nejvyšším zastoupením těchto osob patří také Česká republika a Slovensko.

Jedním ze zásadních specifíků Romů jsou jejich demografické struktury. Právě jim bych se chtěla v této práci věnovat.

Použitá metodika je ovlivněna kvalitou, druhem a dostupností vstupních dat. V jednotlivých kapitolách se snažím vycházet z již dříve analyzovaných výsledků sčítání lidu nebo jiných speciálních šetření. Většinou se jedná o práce Kalibové, Srba, Matloviče a Vaňa. Na ně se pak snažím navázat s vlastní analýzou dat získaných při posledním sčítání lidu. Nejdříve zpracovávám výsledky sčítání za romskou populaci v České republice a snažím se je srovnat s údaji za úhrn obyvatelstva. Totéž opakuji pro Slovensko a v závěru kapitoly se věnuji vzájemnému porovnání charakteristik českých a slovenských Romů.

Po počátečních kapitolách o zdrojích dat a problematice národnosti ve sčítání přecházím k analýze jednotlivých charakteristik romské populace. Zmíněnými charakteristikami jsou: územní rozložení, demografické struktury (struktura romské populace podle věku a podle pohlaví), porodnost, vzdělanostní struktura a ekonomická aktivita.

Územní rozložení

V České i Slovenské republice jsou Romové rozmístěni značně nerovnoměrně. Pro zobrazení regionálního obrazu rozmístění Romů v České republice jsem zvolila mapu, do které jsem zanesla podíly Romů na celkovém počtu obyvatel v jednotlivých okresech.

Počty Romů sečtených v jednotlivých okresech Slovenska výrazně převyšují počty Romů v okresech České republiky. Kdybych pro srovnání rozmístění zvolila stejnou metodu jako u předcházející mapy, téměř celá Česká republika by se nám zobrazila do nejnižší kategorie a žádnou regionální diferenciaci v rozmístění Romů bychom nepozorovali. Proto jsem pro srovnání použila metodu, při které vycházím z podílu Romů na úhrnu obyvatelstva daného státu (pro ČR 0,1 %, pro SR 1,19 %). Do mapy (obr.2 a obr.3) jsem pak zobrazila jen okresy s nadprůměrným podílem Romů a odstupňovala v závislosti na výši podílu Romů na celkovém počtu obyvatel okresu, které jsem dala do poměru s průměrným zastoupením Romů na úhrnu obyvatelstva daného státu.

Pro srovnání míry koncentrace Romů jsem zvolila Lorenzův oblouk a míru heterogenity, která udává podíl plochy celkového území, na které žije právě polovina dané populace.

Demografické struktury

Pro srovnání struktur podle pohlaví jsem zvolila index maskulinity, který udává počet mužů na 100 žen dané populace:

$$I_{ma} = \frac{P^m}{P^z} \cdot 100$$

Změnu poměru pohlaví s rostoucím věkem ilustruji grafem indexů maskulinity podle věku.

Strukturu populace podle věku nám nejlépe vyjádří dvojitý histogram tzv. věková pyramida. Pro jednodušší srovnání jsem vždy dvě studované populace nanesla do jednoho grafu. Všechny údaje jsou relativizovány. Jako doplňující ukazatele pro srovnání věkových struktur jednotlivých populací byl zvolen průměrný věk:

$$\bar{x} = \frac{\sum (x + 1/2) P_x}{\sum P_x}$$

a index stáří:

$$i_s = \frac{P_{50+}}{P_{0-14}} \cdot 100$$

Plodnost

Z důvodu omezených možností jsem musela pro hodnocení plodnosti použít index plodnosti (počet dětí ve věku 0-4 na 100 žen ve věku 15-49):

$$i_p = \frac{P_{0-4}}{P^z_{15-49}} \cdot 100$$

Nepřímo pak srovnávám plodnost českých a slovenských Romek na základě jediných dostupných údajů, tj. struktury rodinných domácností podle počtu závislých dětí.

Vzdělanostní struktura a ekonomická aktivita

Tyto struktury jsou popsány relativními údaji v jednotlivých tabulkách.

3. ZDROJE DAT O ROMSKÉ POPULACI

Zjišťování národnostní struktury obyvatelstva je stěžováno celou řadou faktorů a nevyjasněných otázek teoretického charakteru, týkajících se hlavně definic základních pojmů jako je národ, národnost, etnická skupina, rasa apod. Základní problém spočívá v určení kdo je a kdo není příslušníkem dané národnostní skupiny, v našem případě kdo je a kdo není Rom. V průběhu dějin se názory na toto téma vyvíjely a měnily. Stejně tak se měnila definice národnosti v základním zdroji dat o národnostní skladbě obyvatelstva - ve sčítání lidu. Změny v definici také úzce souvisí s politickou situací v zemi. Kromě definic se jednotlivá sčítání lidu liší také použitou metodikou. Rovněž význam zjištěných údajů měl v různých obdobích naší historie odlišný význam.

Důsledkem toho je skutečnost, že data získaná z jednotlivých sčítání nejsou porovnatelná a tím je demografická analýza (nejen) romské menšiny značně zkomplikována.

3.1 Zdroje dat o romské populaci v bývalém Československu

3.1.1 Sčítání lidu

První dvě sčítání lidu v Československu v letech 1921 a 1930 zjišťovala příslušnost k národnosti prostřednictvím mateřského jazyka. Byla přijata definice národnosti, podle níž "národností jest rozuměti kmenovou příslušnost, jejímž vnějším znakem jest zpravidla mateřský jazyk". Národnost ale nebyla od mateřského jazyka jednoznačně odvozena, ale zjišťovala se svobodným přiznáním jedince. V následujících dvou sčítáních (1950 a 1960) byl způsob zjišťování pozměněn. Příslušnost k národnosti přestala být vázána na objektivně zjistitelný znak (mateřský jazyk) a za základ bylo určeno subjektivní vědomí příslušnosti sčítaného k určitému národu. Při těchto sčítáních (a následně až do sčítání 1991) nebyla ovšem romská národnost definována. Došlo tedy k tomu, že příslušníci této národnostní menšiny byli nuceni přihlásit se k jiné, oficiálně uznávané národnosti, popř. byli zahrnuti do skupiny „ostatní obyvatelstvo“. Další změna nastala při sčítáních v letech 1970 a 1980, kdy se součástí stalo speciální zjišťování týkající se právě Romů. Přestože romská národnost nebyla i nadále uznána za oficiální, sčítací komisaři měli za úkol vyjádřit příslušnost sčítané osoby ke skupině Romů zápisem do sčítacího archu. Sčítací komisař tak činil na základě evidence romské populace národními výbory a na základě vlastního úsudku, který si vytvořil po zhodnocení charakteristických znaků odlišujících Romy od většinové společnosti tj.

způsob života v několikageneračních a mnohodětných rodinách, nižší sociální a ekonomická úroveň, neúplná znalost jazyka majoritní společnosti. V tomto případě se tedy jednalo o subjektivní určení národnosti sčítané osoby druhou osobou. Přestože byl tento způsob sčítání velmi kritizován a z dnešního pohledu je v rozporu s lidskými právy, považujeme výsledky těchto speciálních sčítání za nejpodrobnější a nejspolehlivější zdroje pro demografickou analýzu.

První sčítání po revoluci v roce 1989 dalo občanům po dlouhých letech možnost vyjádřit svobodně své postoje a názory. Projevilo se to zejména v otázkách národnosti a náboženského vyznání. Nová situace nastala také pro Romy, kdy jim byla poprvé po 2. světové válce poskytnuta možnost deklarovat romskou národnost a uvést romštinu jako svůj mateřský jazyk. Metodika sčítání národnosti byla založena na doporučeních OSN, kdy byla zvolena tzv. samosčítací metoda. Sčítaná osoba se sama měla přihlásit k národnosti na základě svého vlastního uvážení. Možnosti přihlásit se k romské národnosti využila pouze malá část Romů. Předpokládá se, že celkově se k romské národnosti přihlásila pouze cca pětina skutečného počtu Romů v České republice. Podle soupisu národních výborů v rámci sociální péče bylo v roce 1989 v České republice téměř 150 tisíc Romů.

Finková (2000) v této souvislosti hovoří o přecenění faktu neexistence romské národnosti u romských představitelů a dalších osob, usilujících o uznání této národnosti. Také Kalibová (1999) se zmiňuje o tom, že uznání romské národnosti nebylo zdaleka tak důležité pro řešení romské otázky, jak mnozí romští představitelé předpokládali.

3.1.2 Ostatní zdroje

Kromě sčítání lidu existovaly v bývalém Československu i jiné zdroje, které poskytovaly informace o početním stavu romské populace. Byly to především soupisy Ministerstva vnitra a evidence národních výborů. Tyto evidence byly prováděny z různých důvodů, a to jak politických, tak sociálních. První soupis Romů po ukončení 2. světové války byl Ministerstvem vnitra proveden již v roce 1947. Na území Československa bylo zaznamenáno 101 190 osob romské národnosti. Z toho pouze 16 752 v českých zemích. Přesto je toto číslo považováno vzhledem k válečným událostem za poměrně vysoké. Je výsledkem první poválečné vlny přesídlování ze Slovenska. Podle Davidové (1995) přežilo ze skupiny českých a moravských Romů, jichž bylo za tragického válečného holocaustu téměř 6 tisíc vyvražďeno, jen několik desítek rodin. Na slovenském území bylo sečteno okolo 84 tisíc Romů. Dále se Davidová domnívá, že počet 101 190 byl hluboce podceněn, protože mnoho Romů nebylo díky nepodchyceným migračním procesům mezi oběma republikami sečteno. Další soupis

z roku 1959 se uskutečnil na základě zákona týkajícího se zákazu kočování a následně převýchovy kočujících osob. V 60. letech provedl Federální statistický úřad ve spolupráci s národními výbory celostátní sčítání osob s odlišným způsobem života. Do této „kategorie“ spadali především Romové. V 70. a 80. letech pokračovala evidence Romů národními výbory, resp. jejich odbory sociálních věcí. Romové byli evidováni jako skupina obyvatelstva, která potřebuje určitou sociální pomoc. Tento zdroj poskytuje informace pouze o početním stavu romské populace nikoli o jejich strukturách. V souvislosti s evidencí národními výbory se hovoří o možném nadhodnocení údajů za účelem získání větších finančních prostředků na řešení romské problematiky.

Tab. 1: Počet Romů na území České republiky podle různých zdrojů

Rok	Počet	Zdroj	Rok	Počet	Zdroj	Rok	Počet	Zdroj
1921	249	1.	1968	61 085	3.	1985	132 167	4.
1930	227	1.	1970	60 279	1.	1989	145 738	4.
1947	16 752	2.	1980	88 587	1.	1991	32 903	1.
1966	56 519	3.	1983	120 784	4.	2001	11 743	1.

Zdroj: Kalibová (1999)

Poznámka: 1. Sčítání lidu 2. Ministerstvo vnitra 3. FSÚ a národní výbory 4. Národní výbory (odbory sociálních věcí)

Tab. 2: Počet Romů na území Slovenska podle různých zdrojů

Rok	Počet	Zdroj	Rok	Počet	Zdroj	Rok	Počet	Zdroj
1921	8 035	1.	1968	165 382	3.	1985	229 782	4.
1930	31 188	1.	1970	159 275	1.	1989	253 943	4.
1947	84 438	2.	1980	199 863	1.	1991	75 802	1.
1966	165 006	2.	1983	219 180	4.	2001	89 920	1.

Zdroj: Vaňo (2001)

Poznámka: 1. Sčítání lidu 2. Ministerstvo vnitra 3. FSÚ a národní výbory 4. Národní výbory (odbory sociálních věcí)

3.2 Současné zdroje dat o romské populaci

Současné zdroje dat o Romech v České republice

Vzhledem k tomu, že po roce 1990 zanikly důvody vedení evidence Romů městskými úřady (z hlediska sociální péče se na ně začalo pohlízet stejně jako na ostatní obyvatelstvo) je dnes v České republice jediným zdrojem dat o národnostní struktuře obyvatelstva sčítání lidu. Přestože se v posledním sčítání přihlásilo k romské národnosti ještě méně osob než v předešlém, má podle Finkové (2000) sčítání lidu nezastupitelnou funkci přinejmenším pro výpočet struktur obyvatelstva, ale i dalších demografických charakteristik. Opírá se o fakt, že z metodiky sčítání vyplývá, že jsou zachyceny celé rodiny, takže struktura sečtených osob odpovídá v podstatě náhodnému výběru.

Současné zdroje dat o Romech na Slovensku

Protože sčítání lidu na Slovensku vychází ze stejných základů a řídí se stejnými doporučeními OSN jako v České republice, je zde také stejná situace týkající se Romů. K této národnosti se v roce 2001 přihlásilo jen nízké procento obyvatel.

Na Slovensku sice na rozdíl od České republiky existuje na celostátní úrovni ještě jeden oficiální zdroj informací o romské národnosti, ten je však pro demografickou analýzu téměř nepoužitelný. V období mezi sčítáními se zpracovává bilance obyvatelstva podle národnosti (tab. 3), která přímo navazuje na výsledky daného sčítání. Každoročně ji publikuje statistický úřad. Jak ale uvádí Vaňo (2001), jsou údaje o jednotlivých demografických procesech značně podhodnocené. A to především v případě úmrtí, kdy zemřelému je přiřazena romská národnost jen výjimečně. V případě narozených je pravděpodobné, že matka, která se ve sčítání přihlásila k romské národnosti, přihlásí k této národnosti také své dítě.

Tab. 3: Bilance pohybu obyvatelstva romské národnosti na Slovensku

Rok	Stav k 1.1.	Živě narození	Zemřelí	Přirozený přírůstek	Přistěhovalí	Vystěhovalí	Přirůstek stěhováním	Celkový přírůstek	Stav k 31.12
1996	85 073	1 358	59	1 299	11	0	11	1 310	86 383
1997	86 383	1 453	74	1 379	17	0	17	1 396	87 779
1998	87 779	1 749	96	1 653	3	1	2	1 655	89 434
1999	89 434	1 910	59	1 851	0	1	-1	1 850	91 284

zdroj: Vaňo 2001

Kromě těchto celostátních akcí je třeba vzpomenout ještě některá specializovaná šetření, která jsou většinou regionálního nebo lokálního charakteru a organizují je nevládní, resp. humanitární organizace, obvykle v rámci projektů podporujících romské etnikum.

4 ROMSKÁ NÁRODNOST VE SČÍTÁNÍCH LIDU 2001

4.1 Problematika národnosti ve sčítání 2001

Česka republika

V prvním sčítání lidu v historii samostatné České republiky byla národnostní skladba obyvatelstva zjišťována dvěma na sobě nezávislými znaky. Dotazem na národnost a na mateřský jazyk. Jak již bylo dříve zmíněno, otázka národnosti je velmi diskutabilní a proto jí byla také při přípravě obsahu sčítání věnována zvláštní pozornost. Formulace otázky vycházela z Listiny základních práv a svobod – „Každý má právo svobodně rozhodovat o své národnosti. Zakazuje se jakékoli ovlivňování tohoto rozhodování a všechny způsoby nátlaku směřující k odnárodnění“ – a z celosvětových doporučení OSN pro sčítání lidu kolem roku 2000. U vysvětlivek k vyplnění osobního sčítacího tiskopisu byla tedy uvedena tato poznámka: „Údaj o národnosti vyplní každý podle svého rozhodnutí. Národností se rozumí příslušnost k národu, národnostní nebo etnické menšině. Pro určení národnosti není rozhodující mateřská řeč ani řeč, kterou občan převážně používá nebo lépe ovládá, ale jeho vlastní rozhodnutí. Hlásí-li se k více národnostem nebo k žádné, budiž to zaznamenáno. Národnost dětí do 15 let se řídí podle rodičů.“ Bylo tedy stanoveno (zákon 158/1999 Sb. o SLDB 2001), že rozhodnutím o národnosti je také nezodpovězení otázky. Této možnosti využilo nezvykle vysoké procento osob tj. 1,7%.

Otázka týkající se mateřského jazyka není na otázku o národnosti vázána. Obecně se údaje o mateřském jazyce považují za objektivnější ukazatele o počtech osob dané národnosti než data získaná deklarací této národnosti.

Podle doporučení OSN byly sčítací tiskopisy vytištěny také v jazycích nejpočetnějších národnostních menšin. Romský překlad českého i slovenského osobního sčítacího listu předkládám v příloze (obr. 4 a obr.5).

Slovensko

Slovenská republika se ve svém prvním samostatném sčítání řídila stejnými pravidly jako Česká republika. Také metodika a definice národnosti byli téměř totožné. Mateřskou řečí se rozuměla řeč, kterou se sčítaným převážně hovořili rodiče během jeho dětství.

Národnostní složení České republiky a Slovenska v roce 2001

Výsledky sčítání lidu ukazují, že Česká republika je národnostně homogennější stát než Slovensko. K české národnosti se přihlásilo 95,2 % (včetně moravské a slezské), ke slovenské jen 86 % obyvatel. Druhá nejsilnější menšina na Slovensku je s 10 % maďarská, zatímco v České republice je to s pouhými 1,9 % slovenská. Všechny další národnostní menšiny měly zastoupení na celkovém počtu obyvatel České republiky půl procenta (polská národnost) a méně. Romská národnost (0,1 %) se zařadila až na sedmé místo. Na Slovensku je romská národnost s 1,7 % třetí.

Tab. 4: Národnostní složení České republiky a Slovenska v roce 2001

Česká republika				Slovenská republika			
Národnost	%	Mateřský jazyk	%	Národnost	%	Mateřský jazyk	%
Česká	94,2	Český	94,9	Slovenská	85,8	Slovenský	83,9
Slovenská	1,9	Slovenský	2,0	Maďarská	9,7	Maďarský	10,7
Polská	0,5	Polský	0,5	Romská	1,7	Rómský	1,8
Německá	0,4	Německý	0,4	Česká	0,8	Rusinský	1,0
Ukrajinská	0,2	Romský	0,2	Rusinská	0,4	Český	0,9
Vietnamská	0,2	Ruský	0,2	Ukrajinská	0,2	Ukrajinský	0,1
Romská	0,1	Anglický	0,1	Německá	0,1	Německý	0,1

Zdroj: SLDB 2001, SODB 2001

4.2 Romská národnost ve sčítání 2001

Metodika sčítání lidu umožnila každé osobě přihlásit se k jakékoli národnosti podle vlastního uvážení. Stejně jako ve sčítání lidu 1991 bylo příslušníkům romského etnika umožněno deklarovat romskou národnost a uvést romštinu jako mateřský jazyk. Jak v SLDB tak SODB využilo této možnosti jen část romské populace.

Česka republika

Ve sčítání lidu 2001 deklarovalo romskou národnost v České republice 11 746 obyvatel (0,1 % z úhrnu obyvatel), romštinu jako svůj rodný jazyk uvedlo 23 211 osob. Z celkového počtu osob, které deklarovaly romskou národnost, jich pouze 6 672 tj. 56,8 % jako svůj

mateřský jazyk uvedlo romštinu, 38,5 % češtinu a 3,4 % slovenštinu. Naopak z 23 211 osob, které uvedli jako svůj rodný jazyk romštinu je 28,7 % romské národnosti, 53 % české a 12,9 % slovenské národnosti.

Slovensko

Také na Slovensku se výsledky sčítání lidu neshodují s odhady o skutečném počtu Romů. K romské národnosti se přihlásilo 89 920 osob (1,7 % z úhrnu obyvatel), z toho 65,8 % zároveň uvedlo romštinu jako mateřský jazyk, slovenštinu označilo za svůj mateřský jazyk 22,8 %, maďarštinu necelých 10 % a češtinu pouhých 0,1%. Stejně jako v České republice tak i na Slovensku byl počet osob, které označily za svůj rodný jazyk romštinu větší, než počet osob hlásící se k romské národnosti.

Otázkou nízkých počtů sečtených Romů se nezabývají pouze demografové, ale také řada jiných odborníků. Autoři jednotlivých prací se snaží definovat základní pojmy a nalézt důvody, proč se Romové ke své národnosti nehlásí.

Nečas (2002) vidí důvod k neochotě Romů hlásit se ke své národnosti v neblahých zkušenostech z jakýchkoli soupisů v posledních desetiletích a také ve velmi nízkém stupni etnického vědomí. Také Finková (2000) ve svém článku o statistice národnosti zmiňuje, že jednoznačný přístup k deklarování určité národnosti předpokládá určitou úroveň společenského a kulturního vědomí jejich členů. Kalibová (1999) se s Nečasem shoduje v názoru, že Romové se obávají, že by po soupisu mohl následovat postih. Jako další důvod uvádí fakt, že Romové často nechápou přesný význam pojmu národnost a ztotožňují jej se státní příslušností. Identifikovat se s Romy není často považováno za společensky příliš prestižní a mnohdy záleží na tom jak na Romy pohlíží majoritní společnost. Podle Uherka (2004) cítí dnes mnoho Romů sounáležitost spíše s kulturou většinového obyvatelstva, popř. si vybírají jiný způsob vlastní identifikace. Dalším z možných důvodů nedeklarování romské národnosti by mohla být skutečnost, že Romové byli před rokem 1989 nuceni se ve sčítání přihlásit k jiné národnosti a tudíž tak učinili i v posledních dvou sčítáních. Pospíšil (2001) ve sborníku „Práce s romskou mládeží“ píše „domnívám se, že nižší počty svědčí nejen o případném strachu, ale možná o tom, že všichni příslušníci dnešní české společnosti čím dál tím víc vidí sami sebe jako individuality, a nemají potřebu identifikovat se s určitou skupinou“. Jak poznamenává Holomek (1999), svědčí výsledky sčítání o nedostatečné úrovni sebevědomí a sebeuvědomění Romů.

5. ODHADY POČETNÍHO STAVU ROMSKÉ POPULACE

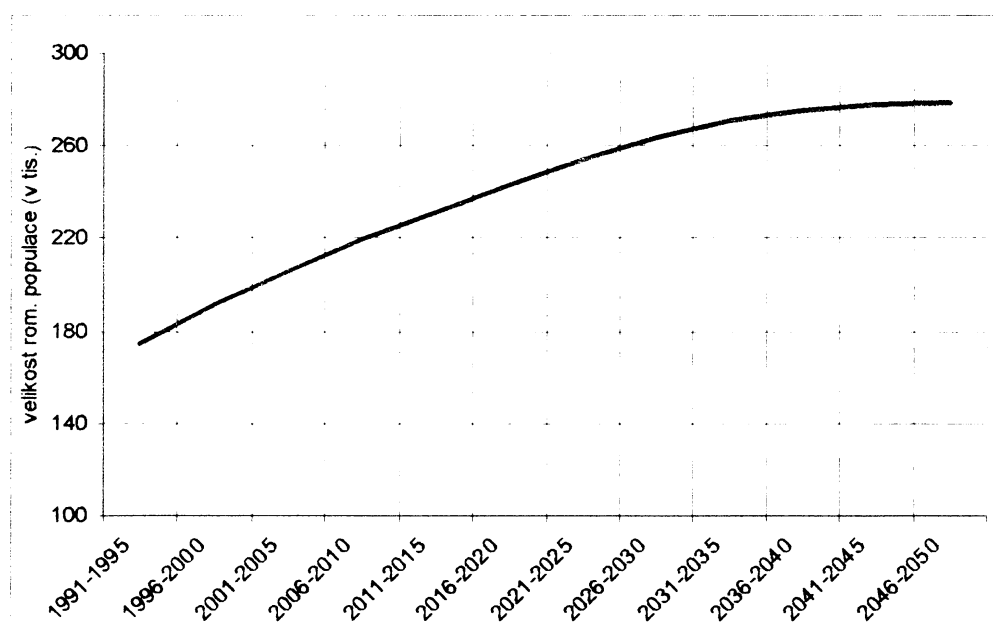
Protože údaje o početním stavu romské populace z oficiálních zdrojů jsou nepřesné a jednoznačně podhodnocené, existují snahy o odhadnutí skutečné velikosti této populace. Tyto snahy vycházejí jak z řad odborníků, tak od laické veřejnosti. Výsledky jednotlivých odhadů se velmi liší. Autoři se potýkají s podobným problémem jako při sčítání lidu. Kdo je Rom a koho tedy do odhadu zahrnout? Dalším problémem, se kterým se potýkají všechny odhady romského obyvatelstva již na úplném počátku prognózování, je nedostatek údajů o reprodukčních charakteristikách této populace. Týká se to jak plodnosti a úmrtnosti, tak věkově-pohlavní struktury. Proto je ve většině případů již samotný výchozí stav odhadem. Některá čísla jsou publikována bez udání autora, časového horizontu a metodiky, což ovlivňuje jejich věrohodnost. Na přesném čísle se ale nedokáží shodnout ani oficiální organizace. Rada Evropy prezentovala v roce 1993 odhad, podle kterého žije v Evropě přibližně mezi 6,7-8 milionů Romů (Davidová, 1995), na druhé straně EHS odhadovalo v roce 1985 pouze 3,2 až 4,5 milionů (Kalibová, 1991). V roce 1995 prezentovala Rada Evropy další odhad. Jejím autorem byl odborník na romskou problematiku Jean-Pierre Liégeois. Ten v Evropě předpokládá okolo 7 milionů Romů. Za státy s největším počtem příslušníků romského etnika označil Rumunsko (1,8-2,5 mil. Romů), Bulharsko (700-800 tis.) a Španělsko (650-800 tis.). Jak ale poznamenávají Haviarová a Vaňo (2002), kvalitu tohoto odhadu zpochybňují údaje jak pro Slovensko, tak pro Českou republiku. Ty jsou podle českých a slovenských odborníků nadhodnocené.

5.1 Odhady pro Českou republiku

Některé romské organizace uvádějí nereálně vysoké počty Romů. Jejich cílem je většinou upozornit na sebe a zvětšit význam romské problematiky. Jejich odhady se pohybují až okolo 350 tisíc. Také Liégeois udává počet v rozmezí 250-300 tisíc, jehož horní hranice lze také považovat za mírně nadhodnocenou (Kalibová, 1999). Reálněji se jeví číslo, o kterém se zmiňuje např. Holomek (1999), který odhaduje počet Romů v polovině devadesátých let na 180 až 200 tisíc. Ke stejnému číslu dochází také prognóza vypočtená na začátku devadesátých let na katedře demografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy vycházející z údajů sčítání lidu 1970 a 1980. Kalibová (1990) v těchto studiích předpokládá 185 tisíc Romů v roce 2000 a 196 tisíc v roce 2005.

Langhamrová a Fiala (2003) představují v článku „Kolik je vlastně Romů v České republice?“ svou prognózu romské populace do roku 2050 (graf 1). Prognóza byla zpracována komponentní metodou, tj. metodou posouvání věkových skupin. Za výchozí stav celkového počtu Romů v České republice na začátku roku 1991 zvolili autoři odhad vypočítaný na základě evidence národních výborů. Poslední údaj z této evidence je z roku 1989. Hovoří o 145 738 Romech. Za věkově-pohlavní strukturu byla zvolena struktura osob, které se ve sčítání 1991 přihlásily k romské národnosti. Na základě hodnoty kvocientu kojenecké úmrtnosti bylo odvozeno, že úmrtnostní poměry Romů odpovídají úmrtnosti populace České republiky před 28 lety. Proto byly pro výpočet projekčních koeficientů použity úmrtnostní tabulky vypočítané pro českou populaci o 28 let dřív než byl rok, pro který se prognózovalo. Co se týká hodnot specifických plodností podle věku, byla zvolena struktura irské populace v 70. letech, která se nejvíce podobá struktuře plodnosti Romů. Pro počáteční období 1991-1995 byla modifikována podle prognózy Kalibové z roku 1990. Přestože v období 70. a 80. let je prokázána velmi intenzivní migrace Romů ze Slovenska do České republiky, autoři se domnívají, že v období po rozdělení obou republik docházelo k postupnému omezování tohoto jevu a proto migraci neuvažují.

Graf 1: Odhad velikosti romské populace v České republice do roku 2050 (střední varianta)

Zdroj: Langhamrová, Fiala 2003

Autoři nepředpokládají, že by velikost romské populace překročila do roku 2050 hranici 300 000. Nesporný je také trend snižování rychlosti růstu této populace. Autoři dokonce uvádí, že po roce 2050 by se měl růst s největší pravděpodobností zastavit.

5.2 Odhady pro Slovensko

Také na Slovensku existují snahy o nadhodnocování velikosti romské populace. Běžně se hovoří dokonce o 500-800 tisících Romech, což jsou údaje naprosto nereálné (Vaňo, 2001). Nadhodnocené se zdají být také odhady Rady Evropy (1993) a také Liégeosův odhad z roku 1995, oba shodně hovoří o tom, že v devadesátých letech žilo na Slovensku 480-520 tisících Romů. Kdyby byly tyto údaje pravdivé, znamenalo by to, že z každých třech obyvatel, kteří se za posledních 20 let na Slovensku narodili, by připadali na jednoho Slováka dva Romové (Vaňo, 2001).

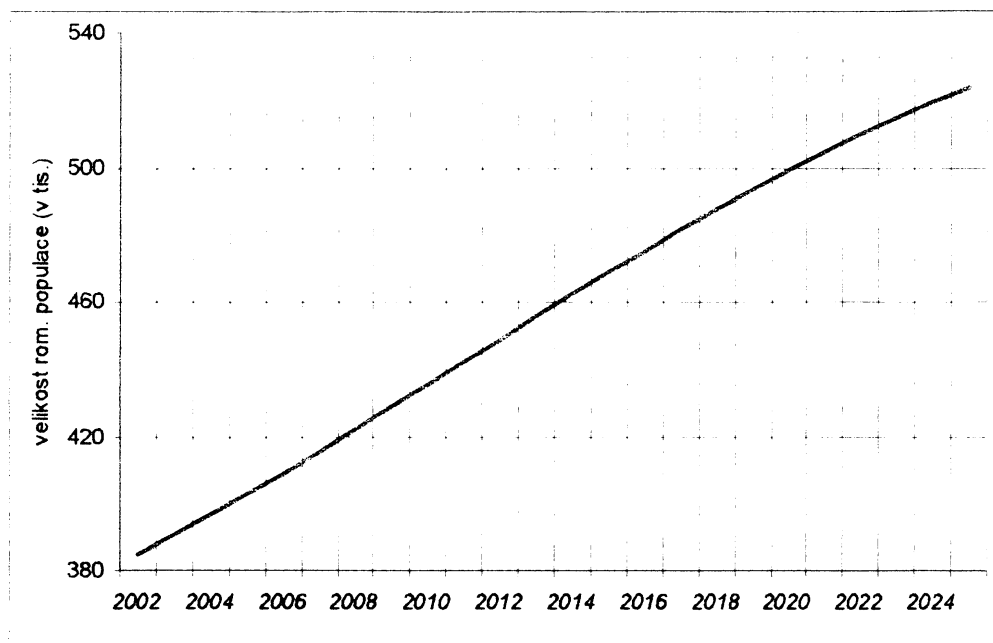
Již zmíněná prognóza Kalibové (1990) vycházející z výsledků sčítání lidu 1980 a 1970 předpokládá pro Slovensko v roce 2000 zhruba 265 tisíc a 299 tisíc Romů pro rok 2005.

O něco vyšší čísla uvádí Vaňo (2001), který pro odhad současného počtu Romů na Slovensku zpracoval v roce 2001 demografickou prognózu ex post. Východiskem byly údaje z roku 1980 a koncovým obdobím rok 2000. Předpokládal, že reprodukční chování romské populace se přibližuje chování slovenské populace. Úmrtnostní poměry se sice zlepšují stejným tempem, avšak plodnost (přes pokles) zůstává zhruba dvakrát vyšší než u neromské populace. Migraci neuvažoval. Vaňo tedy odhadnul, že se počet Romů žijících v roce 2000 na Slovensku pohyboval mezi 360 – 365 tisíci.

Na tento odhad navázal sám autor v roce 2002, kdy publikoval podrobnou prognózu vývoje romského obyvatelstva na Slovensku do roku 2025 (graf 2). Opět byla použita komponentní metoda. Jako výchozí stav byl použit odhad věkově-pohlavní struktury Romů k 31.12. 2001, který byl vypočítán jako prognóza ex post (výchozí stav rok 1980). Tak bylo odhadnuto, že v roce 2001 žilo na Slovensku 378 950 Romů. Ve střední variantě se pak počítá, že by úhrnná plodnost měla v prognózovaném období poklesnout na úroveň 2,0. Ve všech třech variantách se předpokládá zlepšení úmrtnostních poměrů, liší se však v tempu zlepšování. Střední varianta předpokládá prodloužení střední délky života zhruba o 5 let u mužů a 6 let u žen, což by znamenalo přiblížení se k současným průměrným hodnotám na Slovensku. Autor neočekává v nejbližších letech větší migrační pohyb Romů, a proto se rozhodl migraci v této studii neuvažovat. Byly vypracované tři varianty. Podle střední, kterou autoři označují za nejpravděpodobnější, se bude po celé období počet Romů zvyšovat, i když ke konci se tempo

růstu zpomalí. V roce 2025 by na Slovensku mělo žít okolo 520 tisíc Romů, což by bylo asi 10 % slovenského obyvatelstva.

Graf 2: Odhad velikosti romské populace na Slovensku do roku 2025 (střední varianta)

Zdroj: Vaňo, 2002

5.3 Srovnání odhadu pro Českou republiku a Slovensko

Podle odhadů Rady Evropy se Česká i Slovenská republika řadí v rámci Evropy k zemím s nejvyšším absolutním i relativním počtem romské populace.

Při srovnání prognóz Vaňo (2002) a Langhamrové (2003) zjišťujeme, že rozdíly v počtech Romů se mezi Slovenskem a Českou republikou pohybují okolo 200 tisíc osob. Podle autorů by se tento rozdíl měl v budoucnosti zvětšovat. Zatímco v roce 2000 byl rozdíl podle odhadů okolo 172 tisíc, v roce 2025 by tento rozdíl měl činit již 271 tisíc. Tento fakt, je způsoben předpokládaným rozdílným snižováním úhrnné plodnosti romských žen a zlepšováním úmrtnostních poměrů. V České republice se předpokládá rychlejší pokles úhrnné plodnosti a pomalejší prodlužování střední délky života. Langhamrová s Fialou (2003) předpokládají, že úhrnná plodnost by se měla dostat pod hranici prosté reprodukce již v období 2006-2010. Autor slovenské prognózy vychází z předpokladu, že na Slovensku se tak stane až mezi roky 2016 a 2020. Výraznější zlepšení úmrtnostních poměrů na Slovensku má svou příčinu ve velmi nízkém odhadu výchozí naděje dožití. Na začátku prognózovaného období je rozdíl v naději dožití mezi českými a slovenskými Romy cca 5 let, na konci již jen cca 2 roky.

Následkem těchto předpokladů by se romská populace na Slovensku měla během prognózovaného období 2001-2025 rozrůst o cca 140 tisíc osob. V České republice by za stejný čas mělo přibýt cca 80 tis.osob romské národnosti.

Tab.5: Předpoklady prognózy vývoje velikosti romské populace (střední varianty)

Období (rok)	Úhrnná plodnost		Střední délka života			
	ČR	SK*	ČR		SK*	
			Muži	Ženy	Muži	Ženy
2001-2005	2,25	2,27	67,03	73,97	62,72	67,91
2006-2010	2,04	2,20	66,80	73,86	63,91	69,43
2011-2015	2,01	2,14	67,49	74,71	65,11	70,96
2016-2020	1,98	2,07	67,56	75,41	66,30	72,48
2021-2025	1,93	2,00	69,68	76,65	67,50	74,00
2021-2025	1,93	2,00	69,68	76,65	67,50	74,00

* údaje k poslednímu roku daného období

Zdroj: Langhamrová, Fiala 2003, Vaňo 2002

6. ÚZEMNÍ ROZLOŽENÍ ROMSKÉ POPULACE

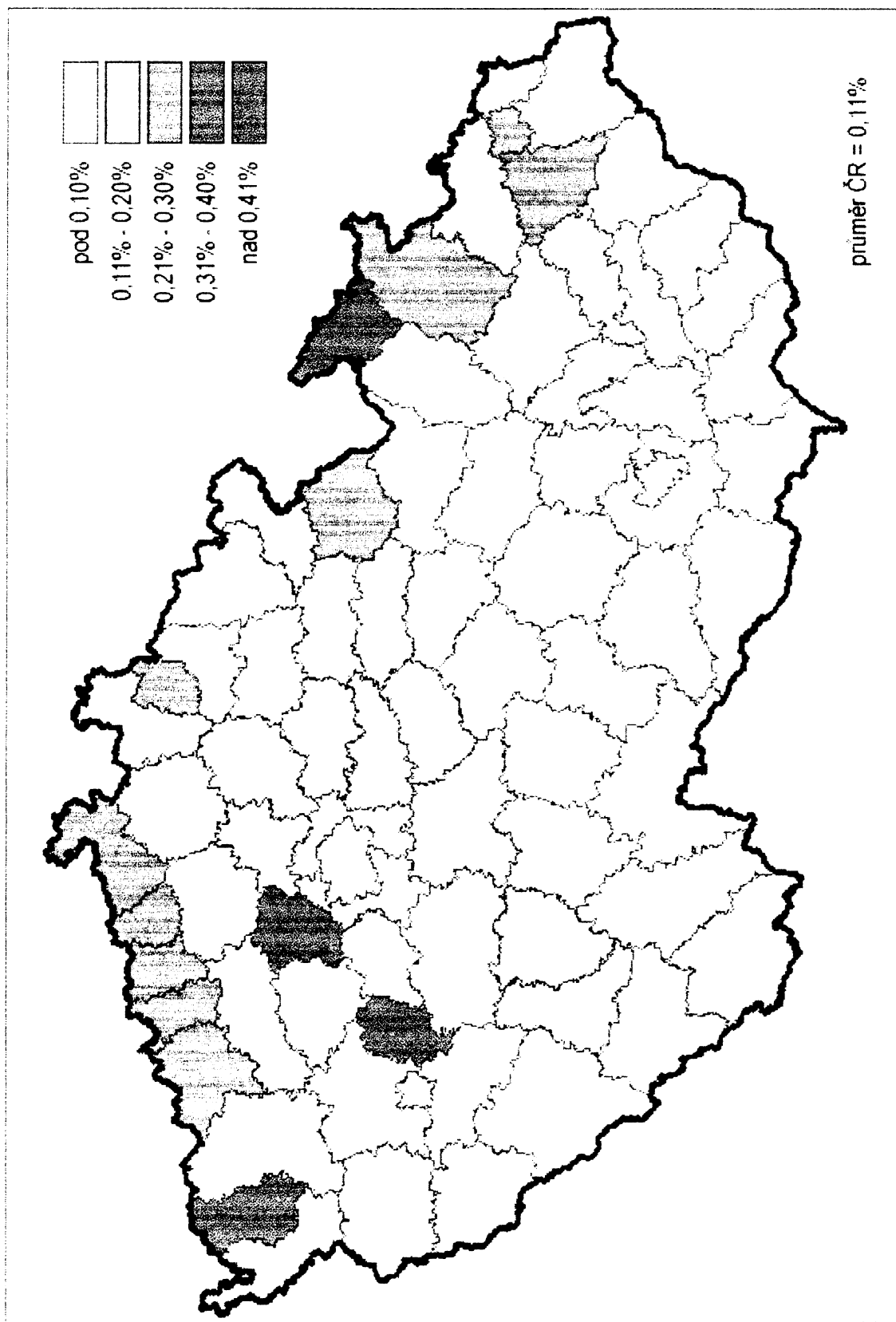
Základní charakteristikou územního rozložení romského etnika v České republice i na Slovensku je výrazná nerovnoměrnost. Na druhou stranu je regionální obraz během poslední třetiny dvacátého století velmi stabilní. Vyplývá to z výsledků sčítání lidu 1970, 1980 i z evidence národních výborů z roku 1989. Podobný závěr můžeme učinit také na základě výsledků sčítání lidu 1991 a 2001, i když tato sčítání zachytila jen malou část romské populace.

6.1 Územní rozložení romské populace v České republice

Dnešní dislokace Romů je výsledek historických procesů, v České republice především poválečných událostí. V průběhu druhé světové války byla většina romských rodin z Moravy a Čech poslána do koncentračních táborů, popř. do sběrných cikánských táborů (Lety u Písku, Hodonín u Kunštátu). Na českém území přežilo jen několik desítek rodin (Davidová, 1995). Silnou migrací a následnou přirozenou reprodukci romská populace rychle rostla. Zdrojovými oblastmi pro migraci byly hlavně východoslovenské okresy. Mobilita mezi Slovenskem a českými zeměmi byla pro romské rodiny určitým východiskem ze zhoršující se situace na agrárním Slovensku. Po válce se v českých zemích postupně vyliďňovaly rozsáhlé pohraniční oblasti obývané dosud Němci a začalo se s obnovou hospodářství a infrastruktury. To znamenalo velké množství pracovních příležitostí pro romské dělníky. Celé rodiny slovenských Romů se začaly usazovat především v městském prostředí českého pohraničí a v aglomeracích průmyslových center. Dodnes můžeme sledovat zvýšenou koncentraci romského obyvatelstva právě v těchto oblastech.

Navzdory tomu, že byla ve sčítání 2001 zaznamenána jen malá část romské populace, jeho výsledky poskytují velmi podobnou informaci o rozmístění Romů jako dřívější cenzy a evidence. Oblastí s tradičně největší koncentrací Romů jsou severní Čechy. Podle evidence národních výborů zde žilo v roce 1989 skoro 30 % romské populace. Podle výsledků sčítání 2001 žilo v severočeských krajích (Ústecký, Karlovarský, Liberecký) 28 %. Na druhém místě je podle obou zdrojů Moravskoslezský kraj, kde je centem koncentrace především Ostrava. Nejnižší procento Romů bylo zjištěno v kraji Vysočina, Zlínském a Pardubickém (viz tab. 6) Na úrovni okresů přesáhl podíl osob hlásících se k romské národnosti na počtu obyvatel půl procenta pouze ve dvou okresech (Jeseník, Sokolov). V polovině okresů byl naopak podíl menší než 0,1 % (viz příloha tab. 14 a obr. 1)

Obv. 1: Podíl Romů v okresech České republiky k 1.5.2001

Zdroj dat: SLDB 2001

Tab. 6: Počty zjištěných Romů podle kraje České republiky k 1.3.2001

Kraj ČR	Obyvatelstvo celkem	Absolutní počet Romů	Z 1000 obyvatel kraje	% z romské populace
Hl. m. Praha	1 169 106	653	0,56	5,56
Středočeský	1 122 473	1 416	1,26	12,06
Jihočeský	625 267	613	0,98	5,22
Plzeňský	550 688	599	1,09	5,10
Karlovarský	304 343	753	2,47	6,41
Ústecký	820 219	1 905	2,32	16,22
Liberecký	428 184	615	1,44	5,24
Královéhradecký	550 724	722	1,31	6,15
Pardubický	508 281	477	0,94	4,06
Vysočina	519 211	258	0,50	2,20
Jihomoravský	1 127 718	631	0,56	5,37
Olomoucký	639 369	868	1,36	7,39
Zlínský	595 010	439	0,74	3,74
Moravskoslezský	1 269 467	1 797	1,42	15,30
Celkem ČR	10 230 060	11 746	1,15	100,00

Zdroj: SLDB 2001

6.2 Územní rozložení romské populace na Slovensku

Stejně jako v České republice je rozmístění Romů na Slovensku značně nerovnoměrné. Dnešní regionální obraz -pro který je typický západovýchodní gradient- vznikl však mnohem dříve než v ČR. Začal se formovat v devatenáctém století, kdy se dosud převážně kočující Romové byli nuceni usadit. Potulování Romů po krajině se sice snažili vyřešit již v osmnáctém století Marie Terezie a poté její syn Josef II, tyto snahy se však nesetkávaly s patřičnou odezvou (Tkáčová, 2001).

Přesto podle soupisu Romů uskutečněného na konci devatenáctého století na území Uherska, žilo usedlým způsobem života již přes 90 % a pouze okolo 2 % vysloveně kočovným (Tkáčová, 2002). Jak uvádí Jurová (1998) je zde ale mnoho nevyjasněných otázek týkajících se usazování Romů v jednotlivých regionech Slovenska. Proč se Romové usazovali nejčastěji ve východním Slovensku? Jednalo se o přirozené usazování nebo o násilnou regulaci?

Důvody a způsob usazování Romů v daných lokalitách sice není znám, ovšem zvýšená koncentrace Romů na východě a jihu Slovenska přetrvala dodnes. Potvrzují to také výsledky

sčítání lidu 2001, kdy byl ve východoslovenských krajích zjištěn zdaleka nejvyšší počet obyvatel hlásících se k romské národnosti. Nad slovenským průměrem se pohybuje také kraj Banskobystrický. Naopak nejmenší procento romské populace je v Bratislavském a Trenčianském kraji (tab. 7).

Tab. 7: Počty zjištěných Romů podle kraje Slovenska k 26.5.2001

Kraj SK	Obyvatelstvo celkem	Absolutní počet Romů	Z 1000 obyvatel kraje	% z romské populace
Bratislavský	599 015	755	1,26	0,84
Trnavský	551 003	3 163	5,74	3,52
Trenčianský	605 582	1 547	2,55	1,72
Nitranský	713 422	4 741	6,65	5,27
Žilinský	692 332	2 795	4,04	3,11
Banskobystrický	662 121	15 463	23,35	17,20
Prešovský	789 968	31 653	40,07	35,20
Košický	766 012	29 803	38,91	33,14
Celkem SK	5 379 455	89 920	16,72	100,00

Zdroj: SODB 2001

Rozmístění obyvatel hlásících se k romské národnosti podle okresů také vykazuje jejich jasnou koncentraci na východě a jihu republiky (příloha tab. 15). Při srovnání s údaji, které poskytují evidence národních výborů, jsou počty a podíly Romů v jednotlivých okresech samozřejmě naprosto rozdílné, avšak v územním rozmístění žádné velké změny nesledujeme. Největší podíl osob hlásících se v roce 2001 k romské národnosti byl v okrese Kežmarok (8,9 %) a Levoča (7,2 %). Dále pak Vranov nad Topľou, Gelnica, Sabinov. Naopak jediný okres v západní části státu, který převyšuje podílem osob hlásících se k romské národnosti celostátní průměr (1,6 %) je Liptovský Mikuláš (2,1 %) (obr. 3).

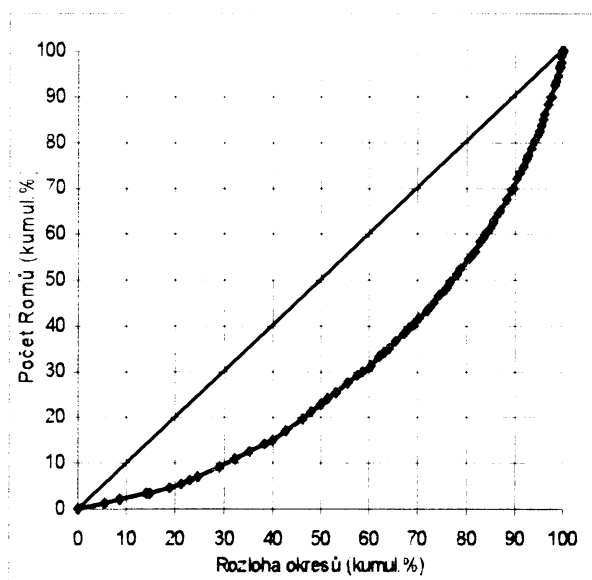
Absolutní počty a podíly osob hlásících se k romské národnosti v jednotlivých krajích nejsou, v důsledku jiné metodiky sčítání, s údaji z předcházejících sčítáních lidu porovnatelné a nenavazují na ně. Když ale porovnáme územní rozložení osob deklarujících v roce 2001 romskou národnost a územní rozložení osob sečtených jako Romové ve sčítání 1980, sledujeme poměrně podobné rozmístění. V České republice to znamená koncentraci na severu a ve velkých městech, na Slovensku jasně dominuje východ a jihovýchod republiky (obr.2, obr.3). Pro lepší identifikaci a srovnání míst koncentrace jsem zvolila zobrazení

násobků průměru daného státu (podrobněji kapitola 2. Metodika). V České republice jsem do mapy zanesla 31 okresů s nadprůměrným podílem Romů. Na Slovensku je těchto okresů pouze 28.

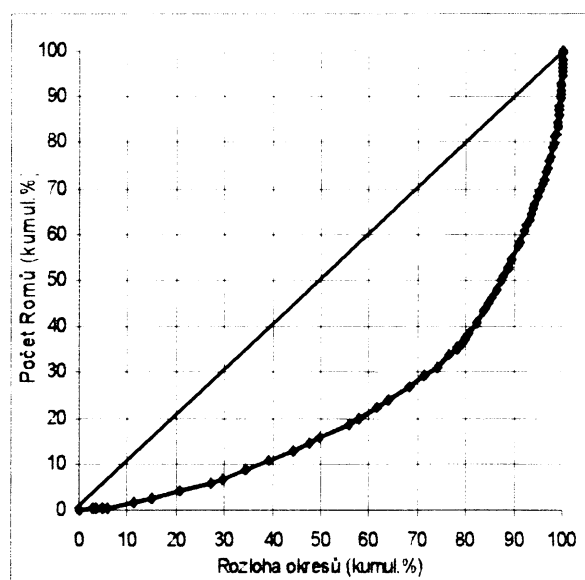
Jak bylo již zmíněno na začátku této kapitoly, v rozmístění Romů se projevuje relativně velká nerovnoměrnost. Z grafů 3 a 4 (Lorenzův oblouk) vyplývá, že výraznější nerovnoměrnost resp. vyšší koncentraci sledujeme na území Slovenska. Dokumentuje to také tzv. míra heterogenity, která pro Slovensko dosahuje hodnoty 88 (polovina osob deklarujících romskou národnost žije na 88 % plochy celkového území), pro Českou republiku pouze 77.

Graf 3: Rozmístění romské populace ČR

Graf 4: Rozmístění romské populace SR

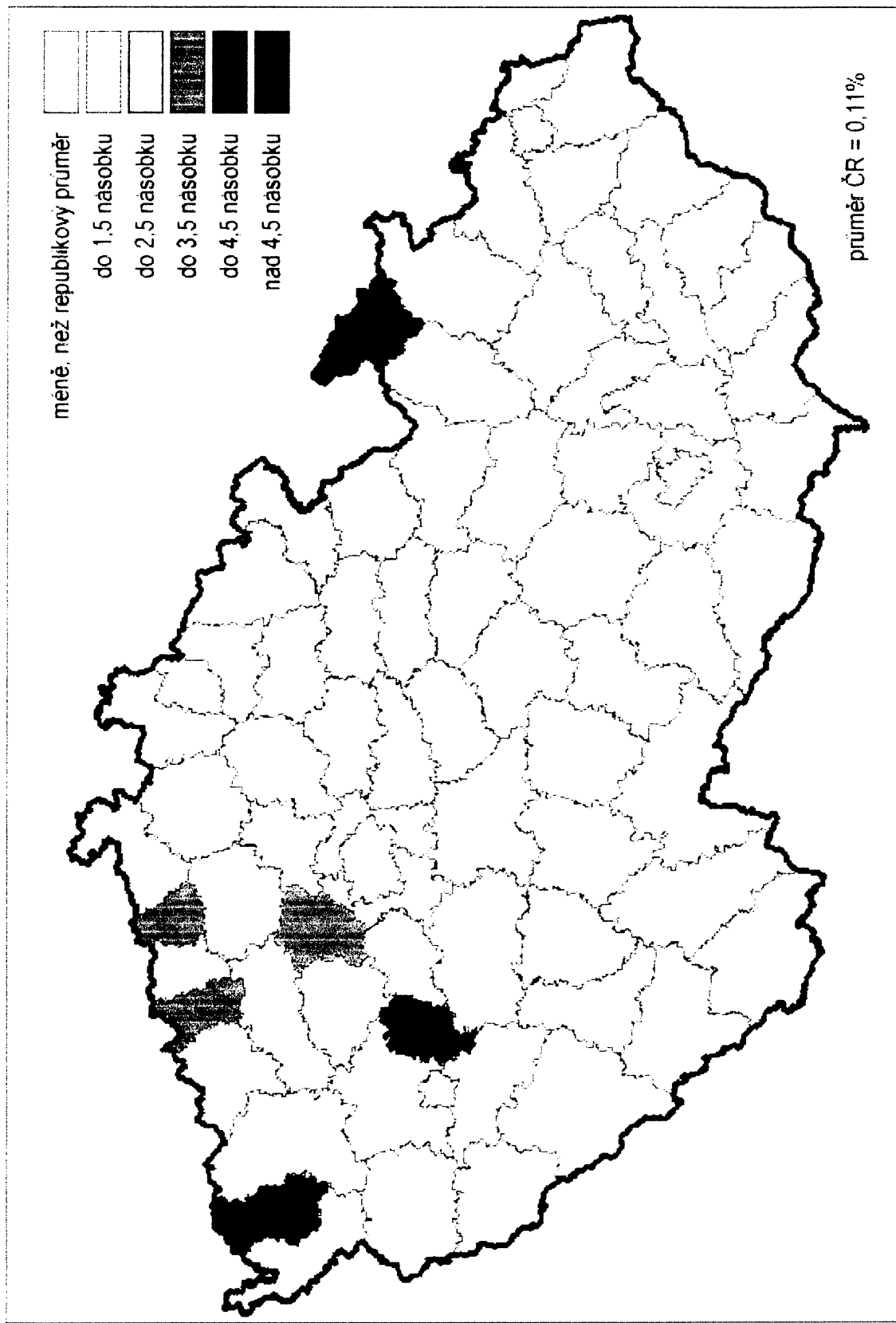
Zdroj: SLDB 2001

Zdroj: SODB 2001

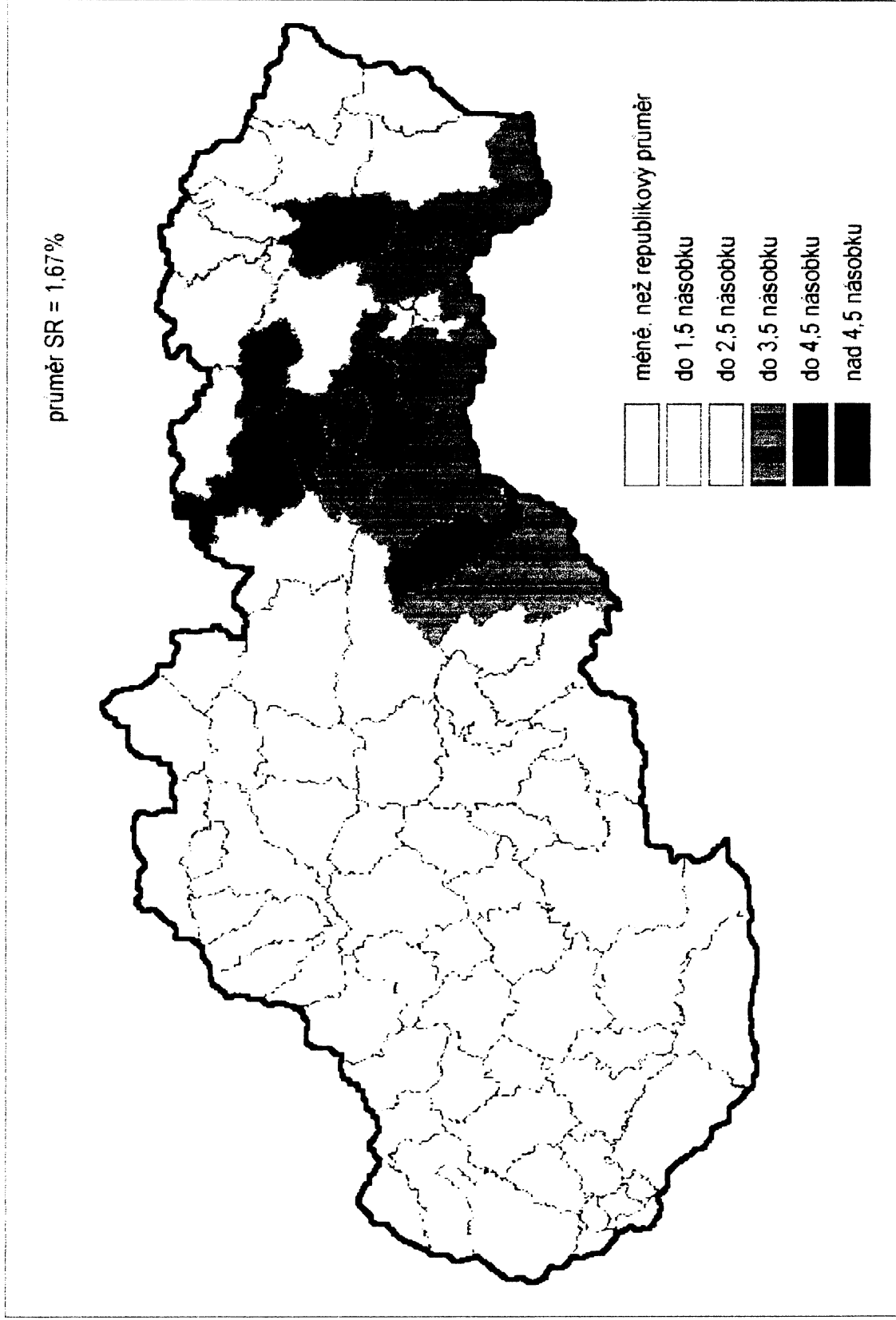
V obou republikách patří regiony se zvýšenou koncentrací Romů k oblastem s nejvyšší mírou nezaměstnanosti, nejvyšším záporným saldem vnitřní migrace a úhrnnou plodností vyšší než je celostátní hodnota.

Obr. 2: Rozmístění Romů v České republice podle výsledků sčítání lidu 2001

Zdroj dat: SLDB 2001

Obr. 3: Rozmístění Romů na Slovensku podle výsledku sčítání lidu 2001

Zdroj dat: SODB 2001

7. DEMOGRAFICKÉ STRUKTURY ROMSKÉHO OBYVATELSTVA

K základním demografickým strukturám řadíme strukturu obyvatelstva podle věku a podle pohlaví. Vzhledem k dějinám, tradicím, rodinným zvykostem, odlišnému hodnotovému systému apod. se romská populace od ostatní v těchto strukturách značně odlišuje.

7.1 Struktura romské populace podle pohlaví

Pro většinovou populaci ve vyspělých státech světa je typický vyšší podíl žen v populaci, přestože se rodí více chlapců. Hodnota sekundárního indexu maskulinity (počet narozených chlapců na 100 narozených děvčat) se standardně pohybuje v rozmezí mezi 104 až 107. Během života se pak podíl žen zvyšuje díky tzv. mužské nadúmrtnosti – ve všech věkových skupinách je vyšší intenzita úmrtnosti mužů než žen. Okolo 40. roku věku se podíly vyrovnávají a ve vyšším věku již následuje převaha žen. U romské populace tento model neplatí. Zde můžeme sledovat převahu mužů, což je charakteristické spíše pro rozvojové oblasti světa.

Pro podíl mužů v populaci jsou rozhodující tři základní faktory:

1. biologická zákonitost (rodí se více chlapců než děvčat)
2. diferenciacní úmrtnost mužů a žen (tzv. mužská nadúmrtnost)
3. vnější migrace (nejčastěji pracovní migrace)

Kromě těchto základních faktorů ovlivňuje podíl mužů v populaci také postavení žen, válečné konflikty, politická situace státu apod.

Základním ukazatel struktury obyvatelstva podle pohlaví je index maskulinity, který vyjadřuje počet mužů připadajících na 100 žen dané populace.

$$I_{ma} = \frac{p^m}{p^z} \cdot 100$$

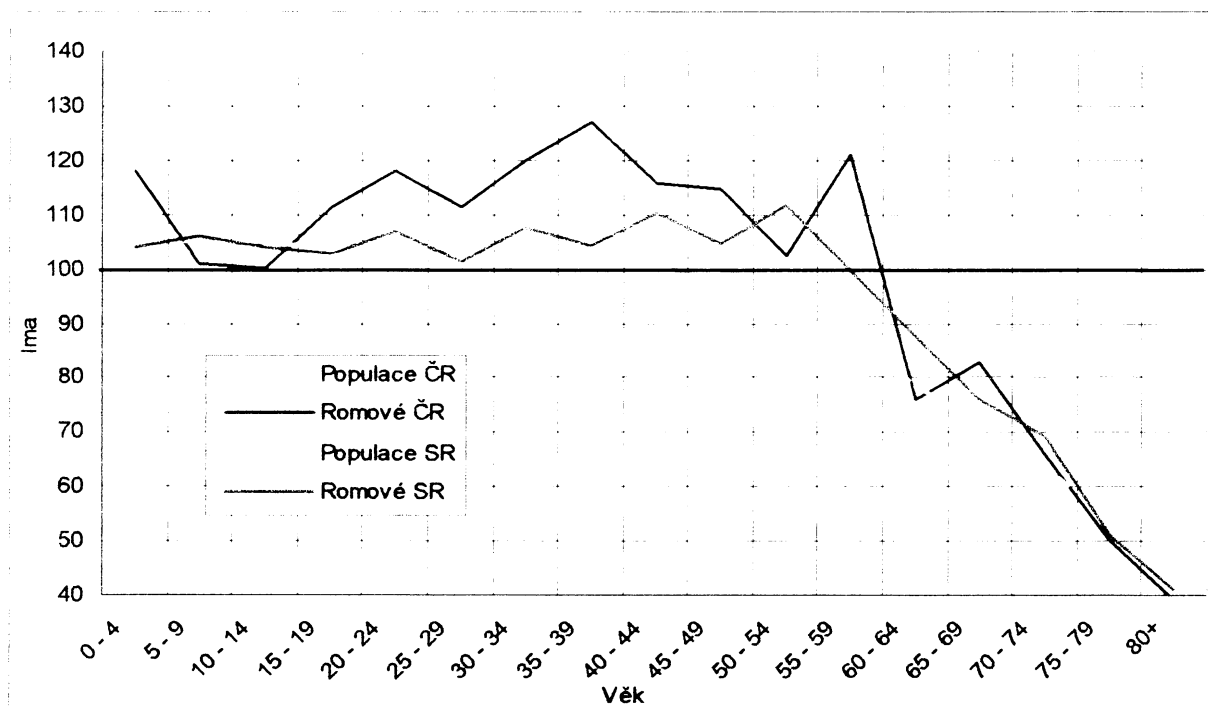
Česká republika

V České republice se k romské národnosti přihlásilo v roce 2001 více mužů než žen. Na 100 žen bylo evidováno 110 mužů. Toto zjištění odpovídá dřívějším údajům o struktuře romské populace. Nejvyšších hodnot dosáhl index maskulinity ve věkové skupině 35 až 39 let: 127 mužů na 100 žen. Podíl žen přesáhl 50% až ve věkové skupině 60-64 let. U většinové populace to byl již mezi 45 a 49 rokem věku.

Slovensko

Na Slovensku dosáhl index maskulinity osob hlásících se k romské národnosti hodnoty 104. Zhruba do 30 roku věku je vývoj indexu podobný jako u celoslovenské populace, pak se u ostatní populace začíná podíl mužů snižovat. U osob hlásících se k Romům klesá index pod hodnotu 100 až mezi 55-59 rokem.

Číraf 5: Index maskulinity podle věku v roce 2001

Zdroj dat: SLDB 2001, SODB 2001

Jak uvádí Kalibová (1989) je toto specifikum romské populace způsobeno pravděpodobně vyšší úmrtností žen v mladším a středním věku. Mezi roky 1970 a 1980 byla v Československu pravděpodobnost úmrtí romských mužů ve věku do 44 roků jen mírně vyšší než u mužů v celé populaci, kdežto pravděpodobnost úmrtí romských žen výrazně převyšovala celorepublikovou hodnotu. Dalším faktorem, který přispívá k převaze mužů v romské populaci, je nízký věk, kterého se Romové dožívají. Nestačí se tak naplno projevit tzv. mužská nadúmrtnost neboli vyšší intenzita úmrtnosti mužů především ve vyšším věku, jak je obvyklé u vyspělých populací s vysokou nadějí dožití.

Při srovnání indexů maskulinity osob hlásících se k Romům u nás a na Slovensku sledujeme vyšší podíl mužů v České republice. Stejně tomu bylo také v roce 1970. Jedním z vysvětlení by mohla být migrace (Šprocha, 2006).

7.2 Struktura romské populace podle věku

Zásadní odlišnost romské populace od ostatního obyvatelstva můžeme pozorovat ve věkové struktuře. Ta je výsledkem reprodukčního chování a migrací dané populace během předchozích 80-90 let. Plodnost, úmrtnost i migrace jsou ovlivňovány celou řadou faktorů, převážně sociální povahy. Velký vliv má také politická a ekonomická atmosféra v zemi. V české a slovenské společnosti dochází k tzv. demografickému stárnutí, tzn., že se v důsledku nízké úrovně porodnosti a zlepšování úmrtnostních poměrů zvyšuje zastoupení starších osob v populaci na úkor dětské složky. Jedinou výjimku tvoří právě romská menšina, pro kterou je naopak typický tzv. progresivní typ věkové struktury, s výraznou dominancí dětské složky a nízkým zastoupením starších osob. Progresivní věková struktura je výsledkem vysoké plodnosti romských žen na jedné straně a vysokou úmrtností na druhé straně (Vaňo, Haviarová, 2002).

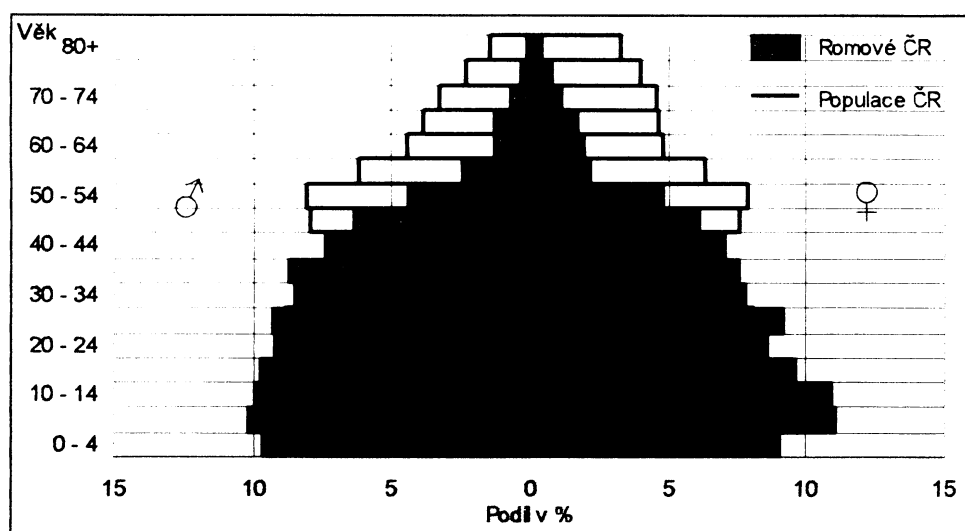
Česká republika

Přestože byla ve sčítání lidu 2001 sečtena jen malá část romské populace žijící u nás, zdá se, že by věková struktura osob hlásících se k romské národnosti mohla více méně odpovídat skutečné situaci Romů u nás. Při porovnání s údaji z předchozích sčítání se zjištěné informace příliš neliší. Rozdíly mezi romskou a neromskou populací jsou při pohledu na věkovou pyramidu jasné okamžitě. Široká základna vyjadřuje, že u romského obyvatelstva je nadále silně zastoupena dětská složka, ve srovnání s ostatním obyvatelstvem téměř dvojnásobně. Naopak velmi úzký vrchol pyramidy naznačuje malý podíl starších osob. Podle výsledků sčítání lidu tvoří osoby starší 60 let necelých 5 % romské populace (u ostatního obyvatelstva je to 18 %).

Při porovnání věkových pyramid vytvořených na základě výsledků sčítání lidu 1991 a 2001, prošly obě populace změnami. U většinové společnosti se poměrně významně projevilo zintenzivnění procesu demografického stárnutí, základna pyramidy se díky klesající porodnosti zúžila a tím se zvýraznil regresivní typ věkové struktury. Také Romové prošli podobným typem změny. Podíl dětské složky se začal snižovat ve prospěch reprodukční a začaly se projevovat prvky stacionárního typu věkové struktury. Přesto představuje věková struktura Romů výchozí základ jejich budoucího početního růstu.

Graf 6: Věkové složení obyvatelstva v České republice k 1.3.2001

Zdroj: SLDB 2001

Dalším ukazatelem, který charakterizuje věkovou strukturu obyvatelstva, je průměrný věk. Ten také dokumentuje mladost osob přihlášených k romské národnosti, jejich průměrný věk dosáhl hodnoty pouze 27,5 let. U úhrnu obyvatelstva měl tento ukazatel hodnotu o 11 let vyšší.

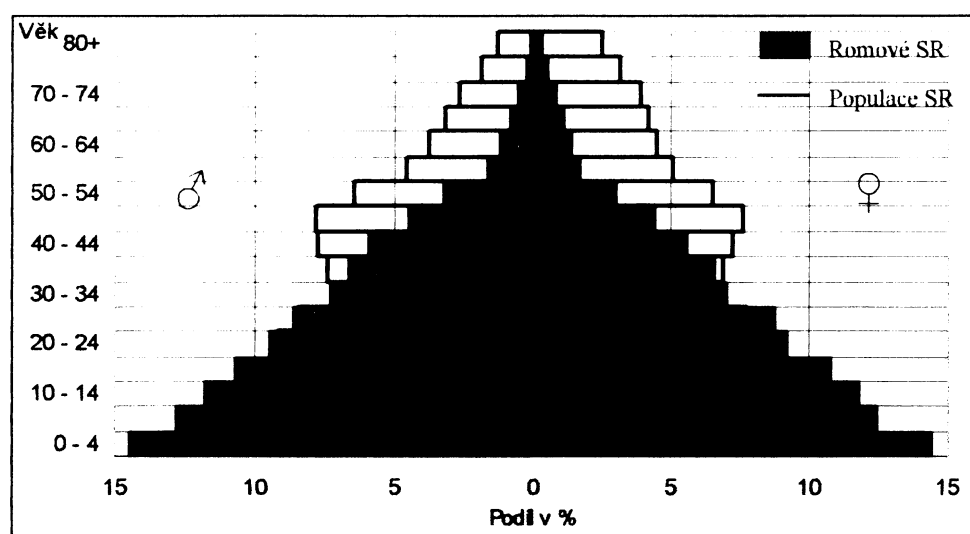
Slovensko

Rozdíl mezi věkovou strukturou osob deklarujících romskou národnost na Slovensku a ostatním slovenským obyvatelstvem se projevuje ještě markantněji než v České republice.

Přes změny, které v reprodukčním chování Romů proběhly-podíl dětské složky klesl od roku 1970 přibližně o 10 % (Šprocha, 2006)- zůstává věková struktura Romů jasně progresivní. Můžeme sledovat téměř pravidelné klesání početních stavů. Dětská složka tvoří téměř 40 %, složka postreprodukční pouze 3,6 %. Důsledkem této velmi mladé věkové struktury je nízký průměrný věk jen 23,6 let. To je o 13 let méně než je slovenský průměr.

Šprocha (2006) v souvislosti s věkovou strukturou také zmiňuje velkou heterogenitu Romů z hlediska regionální diferenciace. Největší zastoupení dětské složky je dlouhodobě ve východoslovenských krajích, naopak nejnižší v západoslovenských. Ve východoslovenských krajích žijí Romové ve větší izolaci od neromského obyvatelstva a proto jsou také změny v reprodukčním chování pomalejší. Ve srovnání se západní částí republiky zaostávají změny zhruba o dvacet let.

Graf 7: Věkové složení obyvatelstva na Slovensku k 26.5. 2001

Zdroj dat: SODB 2001

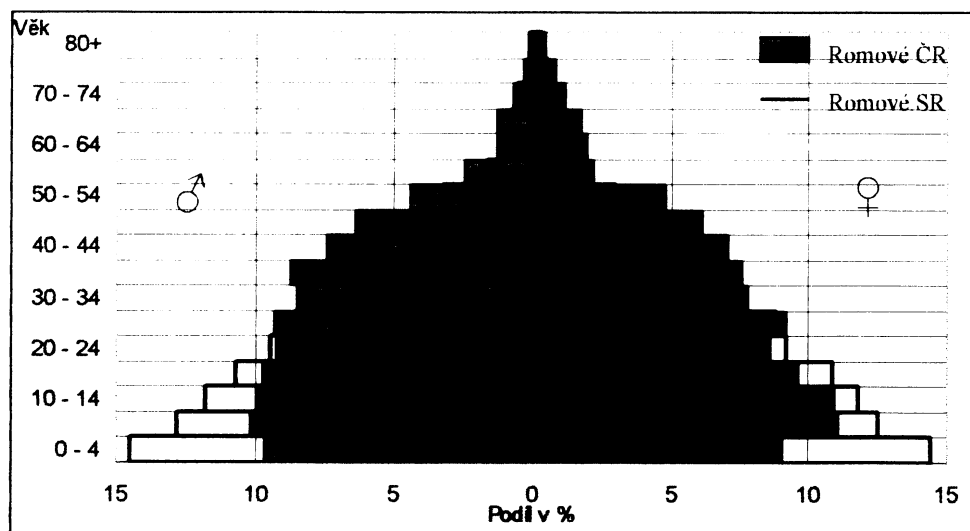
Populace většiny vyspělých zemí světa se potýkají s problémem demografického stárnutí. Stejně tak je tomu i v České a Slovenské republice. Jejich věkové pyramidy se velmi podobají. Na Slovensku připadá na 100 obyvatel ve věku 0-14 let asi 60 obyvatel ve věku nad 60 let, v České Republice je to dokonce 85 osob. Jedinou výjimku v obou zemích tvoří romská menšina (viz výše). Oproti většinové populaci můžeme ale u romské sledovat v jednotlivých státech ve věkové struktuře rozdíly. Při porovnání procentuálního zastoupení jednotlivých věkových skupin (tab. 8) zjistíme, že v České republice je podíl dětské složky zhruba o 8 % nižší než na Slovensku. Těchto 8 % procent se přesunulo ve prospěch především reprodukční složky. Tento základní rozdíl je také dobře patrný z věkové pyramidy. Zatímco věková struktura českých Romů začíná získávat prvky stacionárního typu, věková struktura slovenských Romů zůstává jasně progresivní. Jakou měrou se na tomto zjištění podepsal fakt, že ve sčítání byla sečtena jen malá část romské populace, zůstává otázkou.

Tab. 8: Věkové složení obyvatelstva v roce 2001 (%)

Věková skupina	Česká republika		Slovensko	
	Romové	Ostatní populace	Romové	Ostatní populace
0-14	30,5	16,2	38,9	19,0
15-59	64,6	65,4	57,5	65,4
60+	4,9	18,4	3,6	15,6

Zdroj dat: SLDB 2001. SODB 2001

Graf 8: Věkové složení Romů podle výsledku sčítání lidu 2001

Zdroj dat: SLDB 2001, SODB 2001

Specifická věková struktura romského obyvatelstva se také promítá do struktury romské populace podle rodinného stavu. Oproti většinové populaci je pro Romy typický vyšší podíl svobodných osob způsobený mladostí Romů.

8. PORODNOST ROMSKÝCH ŽEN

Charakteristika procesů demografické reprodukce romské menšiny je omezena velmi slabou datovou základnou. Evidence přirozené měny odděleně za Romy v České republice neprobíhá a na příkladu Slovenska (viz kapitola Zdroje dat o romské populaci) můžeme konstatovat, že by pravděpodobně ani nepřinášela kýžené výsledky.

Většina prací analyzující porodnost romského obyvatelstva se opírá o výsledky sčítání 1970 a 1980, kdy byly za romské obyvatelstvo prováděny speciální šetření. Výsledky těchto analýz hovoří o vysoké, málo regulované porodnosti.

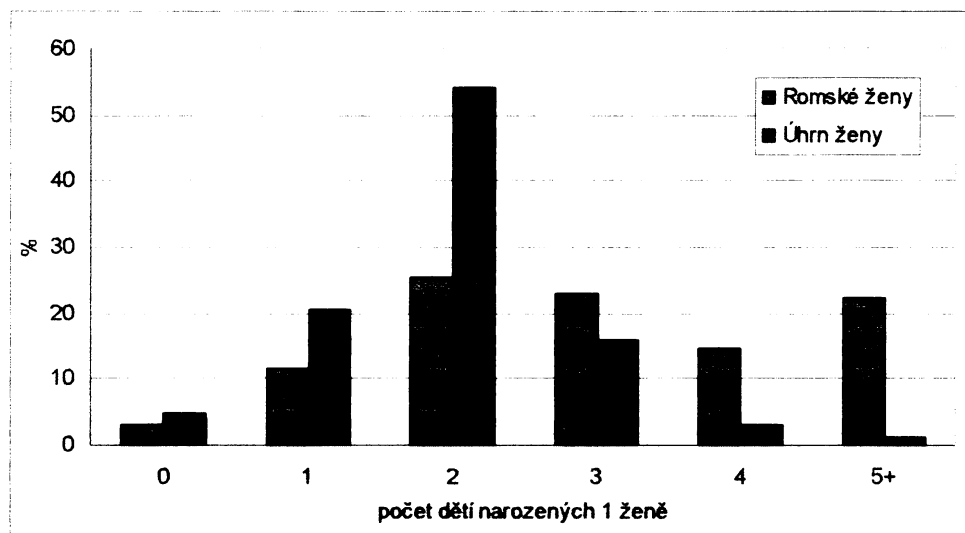
Během devadesátých let se začaly v bývalých socialistických státech (včetně České republiky a Slovenska) projevovat změny v reprodukčním chování obyvatelstva. Tyto změny se souhrnně označují jako druhý demografický přechod. V oblasti plodnosti je charakteristický její pokles pod hranici prosté reprodukce a zvyšování věku matek v době prvního porodu. V České republice sledujeme stálý pokles porodnosti již od poloviny 70. let, v roce 1980 klesla hodnota úhrnné plodnosti pod 2,1. V 90. letech následoval další prudký pokles, který vyvrcholil v roce 1999, kdy úhrnná plodnost dosáhla minima: 1,13. Na Slovensku byl pokles úhrnné plodnosti pod hranici 2,1 zaznamenán až v roce 1989, minimální hodnoty pak dosáhla úhrnná plodnost v roce 2002 a to 1,2 dítěte na jednu ženu. Dnes patří Česka i Slovenská republika k zemím s nejnižší úrovní plodnosti na světě. Jak se tyto změny podepsaly na vysoké plodnosti romských žen?

8.1 Porodnost romských žen v České republice

Na vyšší porodnost žen deklarujících romskou národnost lze usuzovat již ze samotné věkové struktury Romů, kde podíl dětské složky stále přesahuje 30 % (viz kapitola Demografické struktury romské populace). Z věkové struktury vycházíme i při konstrukci ukazatele plodnosti, na který jsme z důvodu nedostatku dat odkázáni. Jedná se o tzv. index plodnosti, který udává počet dětí ve věku 0-4 na 100 žen v reprodukčním věku (15-49 let). Tento ukazatel dosahoval pro romskou populaci v roce 1991 hodnoty 49 dětí. V roce 2001 to bylo už jenom 35 dětí. Podle indexu plodnosti by se tedy plodnost romských žen měla během 90. let snížit o 40 %. Stále ale zůstává romská plodnost cca dvakrát vyšší než plodnost žen z úhrnu obyvatelstva ($ip=17$).

Určitou informaci o rozdílu mezi plodností romských žen a žen z úhrnu obyvatelstva nám poskytuje graf 9, který znázorňuje strukturu vdaných žen podle počtu narozených dětí. Ve většinové populaci má dvě děti a méně 80 % vdaných žen. Ze zbylých 20 % připadá většina na ženy se třemi dětmi. Téměř opačnou situaci sledujeme u romských žen, kde má tři a více dětí 60 % vdaných. Žádnou výjimkou není dokonce ani žena s pěti a více dětmi.

Graf 9: Vdané ženy podle počtu všech narozených dětí k 1.3.2001

Zdroj: SLDB 2001

S poklesem úrovně plodnosti Romek a jejímu pozvolnému přibližování plodnosti žen České republiky počítají také prognózy budoucího početního stavu romské populace. Langhamrová a Fiala (2003) předpokládají pokles úhrnné plodnosti Romů pod hranici prosté reprodukce mezi roky 2006 až 2010 (bližší kapitola Odhady početního stavu romské populace).

8.2 Porodnost romských žen na Slovensku

Široká základna věkové pyramidy romské populace na Slovensku napovídá vysoké procento dětí v populaci. Dětská složka představuje téměř 40 %. Také index plodnosti je pro slovenské Romy vyšší než pro české. Má hodnotu 56 dětí na 100 žen v produktivním věku. Je to o 10 dětí méně než před desíti lety.

Pro srovnání porodnosti českých a slovenských Romů nám také poslouží údaje o velikosti rodinných domácností (tab. 9, tab. 10). Také tento ukazatel potvrzuje vyšší porodnost slovenských Romek. Téměř 10 % romských rodinných domácností na Slovensku má 5 a více závislých dětí. V České republice je to jen necelých 5 %. Průměrný počet závislých dětí

v romské rodinné domácnosti na Slovensku je 1,8. V roce 1991 to bylo ještě 2,23 (Srb, 1993). Ukazatel 1,8 závislých dětí za Romy je o 95 % vyšší než tentýž ukazatel za úhrn slovenského obyvatelstva (0,92 dítěte).

Také prognóza Vaňa (2002) pro vývoj slovenské romské populace předpokládá pomalé snižování plodnosti. Pod hranici 2,1 by se plodnost romských žen na měla dostat do roku 2020.

Tab. 9: Struktura rodinných domácností podle počtu závislých dětí v České republice

k 1.3.2001

Národnost	Rodinné domácnosti s počtem závislých dětí (%)						
	0	1	2	3	4	5+	celkem
Romská	29,17	25,87	21,15	12,90	5,96	4,94	100,00
Úhrnem	50,72	23,91	21,27	3,42	0,52	0,17	100,00

Zdroj: SLDB 2001

Tab. 10: Struktura rodinných domácností podle počtu závislých dětí na Slovensku k 26.5.2001

Národnost	Rodinné domácnosti s počtem závislých dětí (%)						
	0	1	2	3	4	5+	celkem
Romská	25,93	21,39	21,32	13,92	8,24	9,20	100,00
Úhrnem	44,68	24,59	22,59	5,94	1,44	0,76	100,00

Zdroj: SODB 2001

Obecně můžeme konstatovat, že plodnost slovenských žen je dlouhodobě o málo vyšší než plodnost českých žen. Stejnou situaci, ale v populaci Romů, prokazují všechny výše uvedené ukazatele.

Změnám v oblasti porodnosti zpravidla předcházejí změny v životní úrovni, ekonomické i sociální oblasti. Tyto změny jsou otázkou generací. Proto také nemůžeme předpokládat prudký pokles porodnosti Romů již během několika následujících let.

Přes zřejmý pokles zůstává plodnost Romů zhruba dvakrát tak velká než plodnost úhrnu obyvatelstva.

9. VZDĚLANOSTNÍ ÚROVEŇ ROMSKÉ MENŠINY

Dalším specifikem romské menšiny, kterým se výrazně liší od většinové populace, je úroveň dosaženého vzdělání. Ta je u romské populace signifikantně nižší než u majority. Téma nízké vzdělanosti je v souvislosti s romskou problematikou jedním z nejdiskutovanějších a mnozí zde vidí podstatu „romského problému“.

Většina autorů vidí příčinu nízké vzdělanosti v odlišné hodnotové orientaci. Pro velkou část Romů není institucionální vzdělání prioritou. „Je pro ně důležitější přítomnost a minulost, která je jistá. Vzdělání přináší plody až po mnoha letech“ (Sekyt, 2001). Neboli, pro Rómy je podstatné aktuální zabezpečení nevyhnutelných materiálních potřeb a hodnotu vzdělání si příliš neuvědomují.

Další komplikací představuje školský systém, kterému se romské děti jen těžko přizpůsobují. Pravidelná školní docházka, výuka v češtině (slovenštině), předpoklad dostatečného času a prostoru k vypracování domácích úkolů apod. Hlavně pro Romy, žijící stále tradičním způsobem života v komunitách (především na východním Slovensku) je ztotožnění se s tímto systémem problematické.

Nízká úroveň vzdělání má dopad na zapojení Romů do možnosti ekonomického uplatnění a je často příčinou vysoké nezaměstnanosti. Proto se problematice vzdělání věnují mnohé vládní i nevládní organizace.

9.1 Vzdělanostní úroveň romské populace v České republice

Největší rozdíly mezi romskou a většinovou populací jsou dlouhodobě v podílu osob se základním vzděláním. Přestože se podíl osob se základním vzděláním snížil oproti roku 1991 o více než 10 procentních bodů, rozdíl mezi Romy a většinovou populací se podle výsledků sčítání lidu 2001 příliš nezměnil (tab. 9) Také ve většinové populaci totiž můžeme sledovat podobný trend poklesu podílu osob se základním vzděláním. Překvapivě opačný trend byl zaznamenán v „kategorii“ bez vzdělání. Zatímco v roce 1991 bylo z žen deklarujících romskou národnost necelých 7% bez vzdělání, v roce 2001 to bylo téměř 10 %. Toto zjištění je pravděpodobně zkresleno malým počtem osob deklarujících romskou národnost.

Ve všech vyšších kategoriích než je základní vzdělání došlo k nárůstu podílů osob dosahujících daného vzdělání. Vůbec největší nárůst byl zaznamenán u odborného a úplného středního vzdělání. Vysokoškolského vzdělání stále dosahuje jen zlomek romské populace.

Stejně jako u úhrnu obyvatelstva České republiky, tak i u osob deklarujících romskou národnost sledujeme vyšší vzdělanost mužů než žen.

Tab. 11: Vzdělanostní struktura obyvatelstva České republiky k 1.3.2001 (obyv. starší 15 let)

Nejvyšší ukončené vzdělání	Romové		Úhrn obyvatelstva	
	muži	Ženy	muži	Ženy
Základní	62,8	68,3	16,5	29,1
Učňovské	12,3	7,5	25,7	15,7
Odborné	8,7	5,6	19,6	15,4
Úplné střední	4,9	5,0	25,5	31,0
Vysokoškolské	2,0	1,1	10,8	7,1
Bez vzdělání	6,9	9,7	0,4	0,5
Nezjištěno	2,3	2,7	1,5	1,2
Celkem obyvatelstvo 15+	100,0	100,0	100,0	100,0

Zdroj dat: SLDB 2001

9.2 Vzdělanostní úroveň romské menšiny na Slovensku

Mezi romskou populací na Slovensku a ostatním obyvatelstvem existují v úrovni dosaženého vzdělání podobné rozdíly jako v České republice. Z dospělé romské populace měly až tři čtvrtiny jen základní vzdělání. Učňovského vzdělání dosahují především romští muži (až 14%). Vyššího vzdělání pak už dosahuje pouze malé procento.

Nejvýraznější změna nastala v posledních desetiletích v kategorii „bez vzdělání“. Díky vzdělanější mladší generaci bylo v roce 2001 negramotných pouze 3,7 % sečtených Romů. Ještě v padesátých letech minulého století spadalo do této kategorie více než 70 % romského obyvatelstva (Matlovič, 2005). Přes určité zkreslení výsledků sčítání lidu 2001, se dá hovořit o výrazném pokroku.

Poměrně frekventovaným typem vzdělání u Romů, které ovšem sčítání lidu nezaznamenává, je vzdělání dosažené v tzv. speciálních školách. Podle Matloviče tvořili romští žáci ve školním roce 2001-2002 až 9,8 % všech žáků těchto škol. Okolo zbytečně častého zařazování romských dětí do tohoto typu škol se vede mnoho debat nejen na Slovensku, ale také u nás.

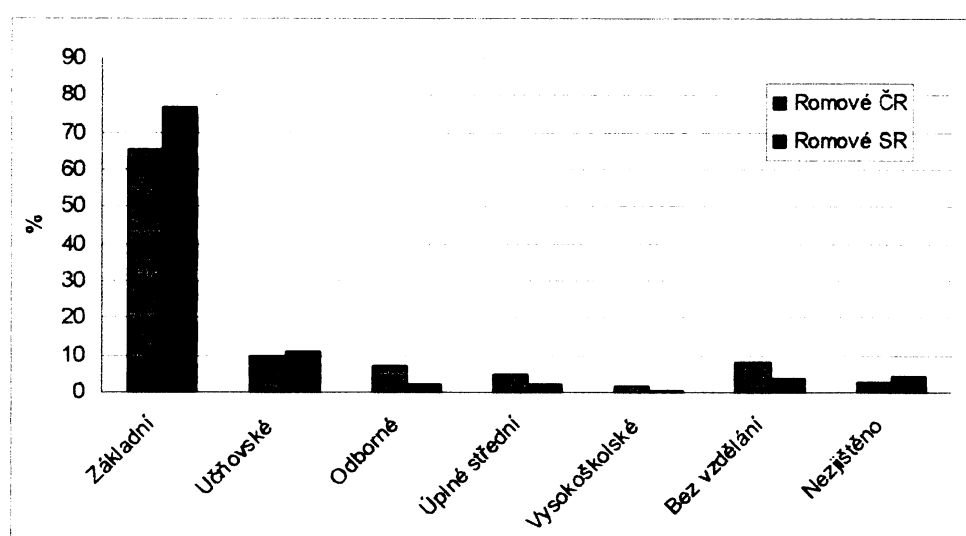
Tab. 12: Vzdělanostní struktura obyvatelstva Slovenska k 26.5.2001 (obyv. starší 15 let).

Nejvyšší ukončené vzdělání	Romové		Úhrn obyvatelstva	
	muži	Ženy	muži	Ženy
Základní	74,1	79,5	20,2	32,0
Učňovské	14,0	8,2	32,1	17,9
Odborné	2,4	1,4	5,3	4,2
Úplné střední	2,2	1,8	28,9	35,0
Vysokoškolské	0,4	0,2	11,1	8,7
Bez vzdělání	3,1	4,3	0,3	0,4
Nezjištěno	3,8	4,5	2,1	1,9
Celkem obyvatelstvo 15+	100,0	100,0	100,0	100,0

Zdroj dat: SODB 2001

Při srovnání vzdělání obyvatelstva deklarující romskou národnost v České republice a na Slovensku docházíme k závěru, že se dnes jedná o dvě relativně rozdílné populace. Jednoznačně vyššího vzdělání dosahují Romové v České republice (graf 10). Výjimku tvoří pouze údaje o osobách bez vzdělání, jejichž větší podíl pozorujeme v České republice. Jedná se ale pravděpodobně o zkreslené údaje. V předcházejících sčítáních byl podíl osob bez vzdělání vždy vyšší na Slovensku. Je vysoce nepravděpodobné, že by se tato situace za posledních deset let natolik změnila.

Graf 10: Vzdělanostní struktura romského obyvatelstva v roce 2001

Zdroj: SLDB 2001, SODB 2001

10. EKONOMICKÁ AKTIVITA ROMSKÉ POPULACE

Ekonomická aktivita patří mezi základní parametry ekonomické struktury obyvatelstva. Ve sčítání 2001 byly za ekonomicky aktivní obyvatelstvo považovány všechny osoby 15leté a starší, které byly v rozhodný okamžik sčítání v placeném zaměstnání jako zaměstnavatelé, zaměstnanci, podnikatelé a samostatně činné osoby. Dále pak také osoby vykonávající základní vojenskou službu, osoby ve vazbě a ve výkonu trestu odnětí svobody. Také pracující studenti a učni, ženy na mateřské dovolené, kterým trvá jejich pracovní poměr a nezaměstnaní.

Romská populace má díky své specifické věkové struktuře odlišnou strukturu ekonomicky aktivních než ostatní obyvatelstvo. Vysoký podíl dětské složky způsobuje nižší podíl ekonomicky aktivních osob. Naopak malý podíl starších osob znamená malé procento důchodců. V souvislosti s vysokou plodností romských žen se dá předpokládat zvýšený podíl osob na mateřské dovolené.

Výrazně nadprůměrný je u romské populace podíl nezaměstnaných. Nízká kvalifikace, nezájem o práci, špatná pracovní morálka, nespolehlivost, malá pracovní vytrvalost byly důvody, proč mnoho Romů přišlo během 90. let o svou práci. Před rokem 1990 měli zaměstnavatelé tzv. povinnost zaměstnat. Romové si zvykli měnit zaměstnání podle libosti, pracovat s různě dlouhými přestávkami a klást na zaměstnavatele přehnané nároky. To vedlo během 90. let k jejich vytěsnění a nahrazení zahraničními dělníky. V průběhu transformace se objevily také nové faktory jako diskriminace na trhu práce, neochota využívat volné pracovní pozice a setrávat raději na podporách v nezaměstnanosti apod. (Nečas, 2002). Tato ztráta zaměstnání a následné problémy s návratem na trh práce vede Romy do tzv. „začarovaného kruhu stále se prohlubující chudoby a rostoucí závislosti na sociálních dávkách“ (Hornáková, 2003).

Za největší handicapy Romů na trhu práce označil Kaplan (1999):

- nízkou vzdělanostní úroveň
- neodpovídající pracovní morálku
- příjmovou stránku
- nedostatek adekvátních pracovních příležitostí
- horší zdravotní stav

10.1 Ekonomická aktivita romské populace v České republice

V roce 2001 bylo ze 100 romských mužů v produktivním věku 79,1 ekonomicky aktivních. U úhrnu obyvatelstva to bylo 85,3. V případě ženské části populace byl tento rozdíl ještě výraznější. Jak uvádí Kalibová při analýze výsledků sčítání lidu 1991 „vyšší ekonomickou aktivitu Romů ve srovnání s úhrnem obyvatelstva lze očekávat pouze u věkové skupiny 15-24, což souvisí s odlišnou délkou přípravy na povolání“.

Z ekonomicky aktivních Romů byla více než polovina nezaměstnaných a vysoké procento (10,1 %) žen na mateřské dovolené (tab. 11).

Tab. 13: Ekonomická aktivita obyvatelstva České republiky k 1.3. 2001

Stupeň EA	Romové		Úhrn obyvatelstva	
	Muži (%)	Ženy (%)	Muži (%)	Ženy (%)
Osoby EA	52,4	38,3	57,7	45,3
Z toho: na mateřské dovolené	0,0	10,1	0,0	3,4
nezaměstnaní	59,3	54,2	8,8	9,8
Nepracující důchodci	9,6	12,2	16,7	26,9
Závislé osoby *	35,3	40,8	24,4	24,0

* žáci, studenti, nejni + ostatní ekonomicky neaktivní

Zdroj: SLDB 2001

10.2 Ekonomická aktivita romské populace na Slovensku

Podle výsledků sčítání lidu 2001 bylo z celkového počtu romského obyvatelstva 43,7 % ekonomicky aktivních. V porovnání s úhrnem obyvatelstva to bylo o 7% bodů méně. Mnohem větší rozdíl můžeme sledovat v kategorii nezaměstnaných. Ze 100 ekonomicky aktivních romských mužů je 81,3 nezaměstnaných. Velkým problémem je v této souvislosti fakt, že se jedná především o dlouhodobou nezaměstnanost. V roce 1999 se Romové podíleli na nezaměstnanosti nad 2 roky 41 % a nad 4 roky dokonce 53 % (Džambovič, Jurásková, 2002). Vysoká nezaměstnanost Romů ovlivňuje regionální rozložení nezaměstnanosti v rámci celého Slovenska. Okresy s velkou koncentrací segregovaných romských osad se potýkají také s nejvyšší mírou nezaměstnanosti (nad 30 %). Loran (2002) dokonce uvádí, že v některých těchto osadách dosahuje míra nezaměstnanosti 90 až 100 %. Velká část romského obyvatelstva je tedy závislá na sociálních dávkách poskytovaných státem.

Další rozdíly vidíme u podílu závislých osob, které představují téměř polovinu romské populace, u úhrnu obyvatelstva to bylo jen necelých 30 %.

Tab. 14: Ekonomická aktivita obyvatelstva Slovenska k 26.5. 2001

Stupeň EA	Romové		Úhrn obyvatelstva	
	Muži (%)	Ženy (%)	Muži (%)	Ženy (%)
Osoby EA	46,9	40,9	55,2	48,1
Z toho: na mateřské dovolené	0,1	19,2	0,1	10,2
nezaměstnaní	81,3	68,7	21,9	18,8
Nepracující důchodci	6,2	8,1	14,4	23,5
Závislé osoby	45,2	50,1	29,9	28,4

Zdroj: SODB 2001

Rozdíly mezi českými a slovenskými Romy ve struktuře ekonomicky aktivních souvisí s celkovou ekonomickou situací země. Vyšší nezaměstnanost sledujeme nejen u slovenských Romů, ale také u celé slovenské populace. Nižší podíl ekonomicky aktivních, nepracujících důchodců a vyšší podíl závislých osob je důsledek progresivnější věkové struktury slovenských Romů.

Jak v České republice tak na Slovensku je současná socio-profesní struktura romské populace poměrně jednostranná. Mnoho Romů pracuje jako nekvalifikovaní pomocní dělníci ve stavebnictví, průmyslu nebo zemědělství.

II. ZÁVĚR

Studium demografických a ekonomických charakteristik může o dané populaci leccos vypovědět. Bohužel v případě romské populace je toto bádání velmi zkomplikováno kvalitou a množstvím dostupných dat. Před rokem 1989 existovalo o počtech a rozmístění Romů v Československu vícero zdrojů. Kromě sčítání lidu to byly především evidence národních výborů, které Romy mapovaly jako občany potřebující sociální pomoc státu. Stejně jako sčítání lidu, ani tyto evidence však nikdy nepostihly celé romské etnikum. V současnosti je hlavním zdrojem dat o národnostní struktuře obyvatel sčítání lidu. Údaj o národnosti vyplňuje každý jedinec na základě svého uvážení, uvedený údaj má deklaratorní charakter. Při posledním sčítání v roce 2001 deklarovalo romskou národnost v České republice 11 746 osob a na Slovensku 89 920 osob. Nejčastěji se lidé k této národnosti hlásili v Ústeckém a Karlovarském kraji, na Slovensku pak v Košickém a Prešovském.

Romské etnikum není možné považovat za homogenní populaci. Dokazují to také výsledky mé práce, kde jsem se tuto skutečnost snažila dokázat na příkladu Romů z České republiky a Slovenska. Rozdíly v demografických charakteristikách jednotlivých skupin Romů se liší v závislosti na stupni integrity do většinové společnosti a s tím spojenou životní úrovni. Zatímco integrovaná část romské populace převzala řadu zvyků a způsob života většinové společnosti, neintegrovaná část žije v segregovaných osadách a městských částech tradičním způsobem života, odděleně od ostatních obyvatel. Nejvíce těchto segregovaných osad a tzv. městský ghett nacházíme ve východoslovenských krajích. V České republice se takto krajní případy segregace vyskytují méně častěji. Přestože se v posledním sčítání přihlásilo k romské národnosti v obou státech jen nízké procento skutečného počtu Romů, odpovídají výsledky analýzy výše uvedeným faktům a potvrzují tak mé hypotézy o rozdílech mezi českými a slovenskými Romy.

Výrazným specifickým znakem romské populace jsou její demografické struktury. Progresivní věková struktura a převaha mužů v populaci jsou v podmínkách střední Evropy ojedinělé jevy. Podle výsledků sčítání lidu 2001 se věková struktura českých Romů začíná v důsledku změn v porodnosti a úmrtnosti měnit na stacionární. Věková struktura slovenských Romů zůstává výrazně progresivní.

Jisté „zpoždění“ slovenských Romů můžeme pozorovat i v oblasti porodnosti. Bohužel sčítání lidu neposkytuje v této oblasti dostatečné množství kvalitních dat, proto porodnost hodnotíme nepřímou, např. podle velikosti rodinných domácností. Přestože neexistují kvalitní statistiky, je vysoká porodnost romských žen nepopíratelný a často diskutovaný fakt. Veškeré údaje o úhrnné plodnosti, které jsou dnes k dispozici, jsou odhady vycházející z výsledků předchozích sčítání. Druhým základním demografickým procesem je proces úmrtnosti, kterému se ve své práci téměř nevěnují. Na její vyšší úroveň lze usuzovat jen z věkové struktury, tj. z nižšího podílu starších osob v romské populaci.

Změnu v životě romské menšiny znamenala změna poměrů v roce 1989. Transformace ekonomiky měla dopad především na oblast zaměstnanosti Romů a s ním spojenou vzdělanostní úroveň. V období minulého režimu zajišťoval všem Romům práci stát. Po uvolnění pracovního trhu ztratilo mnoho příslušníků romského etnika práci a začali se spoléhat na sociální dávky státu. Na problémy s uplatněním Romů na trhu práce má velký vliv jejich nízká vzdělanostní úroveň. Většina z nich má stále jen základní vzdělání a žádnou kvalifikaci. Výrazněji se tento problém projevuje na Slovensku, kde se oblastí s vyšším zastoupením Romů potýkají až s 30 % mírou nezaměstnanosti. V oblasti vzdělání spatřují největší handicap romské populace.

Jak bylo již mnohokrát zmiňováno a vyplývá to také z předkládané práce, romské charakteristiky se blíží charakteristikám rozvojových populací a výrazně se tak nadále odlišují od charakteristik většinové populace v České republice i na Slovensku. S růstem životní úrovně, zlepšováním zdravotního stavu a se zvyšováním vzdělanostní úrovně se by se mělo postupně měnit i reprodukční chování dané populace. Jak předpokládají prognózy vývoje počtu romské populace, tento vývoj by se neměl vyhnout ani romskému etniku.

Tato práce představuje jeden ze způsobů studia romské populace. Při jejím zpracování jsem byla do velké míry omezena množstvím dat, které sčítání lidu poskytuje a také faktem, že se k romské národnosti přihlásilo malé procento skutečného počtu osob zkoumaného etnika. Protože se domnívám, že žádná studie týkající se Romů by neměla jejich demografická specifika opomenout, měla by se této problematice věnovat větší pozornost. Základem je však kvalitní datová základna, která v České republice i na Slovensku stále chybí.

12. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- DAVIDOVÁ, E. (1995): *Romano drom 1945-1990 - Cesty Romů*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc.
- DŽAMBOVIČ, R. a JURÁSKOVÁ, M. (2002): *Sociálne vylúčenie Rómov na Slovensku*. In: Vašečka, M.: *Čačipel pal o Roma*. Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku. Inštitút pre verejne otázky, Bratislava.
- FINKOVÁ, Z. (2000): *Štatistika národnosti a Rómovia*. Geografický časopis, 52, č.3, s.285-288.
- HOLOMEK, K. (1999): *Romská menšina v České republice*. In: Gabal, I. a kol.: *Etnické menšiny ve střední Evropě*. G plus G, Praha.
- HORNÁKOVÁ, M. (2003): *Prelomenie kruhu chudoby*. Rómské listy. 3-4, s. 2.
- KALIBOVÁ, K. (1989): *Charakteristika úmrtnostních poměrů romské populace v ČSSR*. Demografie, 31, č. 3, s. 239-249.
- KALIBOVÁ, K. (1990): *Prognóza romské populace v ČSFR do roku 2005*, Demografie, 32, č.3, s. 219-223.
- KALIBOVÁ, K. (1991): *Demografické charakteristiky romské populace v Československu*. Kandidátská práce. PřF UK Praha, Praha.
- KALIBOVÁ, K. (1996): *Romové v České republice dle výsledků sčítání lidu 1991*. Demografie, č.4, s.276-280.
- KALIBOVÁ, K. (1999): *Romové z pohledu statistiky a demografie*. In: *Romové v ČR 1945-98*. Socioklub, Praha.
- KALIBOVÁ, K. (2002): *Úvod do demografie*. Univerzita Karlova v Praze, Praha.
- KAPLAN, P. (1999): *Romové a zaměstnanost neboli zaměstnanost Romů v České republice*. In: *Romové v ČR 1945-98*. Socioklub, Praha.
- LANGHAMROVÁ, J. a FIALA, T. (2003): *Kolik je vlastně Romů v České republice?* Demografie, 45, s. 23-32.
- LORAN, T. (2002): *Sociálna politika a zaměstnanost Rómov*. In: Vašečka, M.: *Čačipel pal o Roma*. Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku. Inštitút pre verejne otázky, Bratislava.
- MATLOVIČ, R. (2005): *Geografia obyvateľstva Slovenska so zreteľom na rómsku minoritu*. Prešovská univerzita v Prešove, Prešov.
- NEČAS, C.(2002): *Romové v České republice včera a dnes*. Univerzita Palackého v Olomouci.

SEKYT, V.(2001): Romové. In: Šišková, T.: Menšiny a migranti v České republice. Portál, Praha.

SRB, V. (1993): Romové v ČSR podle SLDB 1991. Demografie, 35, č. 4, s. 282-289.

ŠPROCHA, B. (2006): Populačný vývoj rómskeho obyvateľstva na Slovensku. Diplomová práca. PpF UK, Praha.

TKÁČOVÁ, A. (2002): Rómovia v období od vlády Márie Terézie po vznik I.ČSR. In: Vašečka, M.: Čačipel pal o Roma. Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava.

UHEREK, Z. (2002): Etnická identita Romů. In: Vašečka, M.: Čačipel pal o Roma. Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava.

VAŇO, B. a HAVIAROVÁ, E. (2002): Demografické trendy rómském populácie. . In: Vašečka, M.: Čačipel pal o Roma. Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava.

Internetové zdroje

JUROVÁ, A. (1998): História Rómov na Slovensku stále neznáma (Úvaha o problémoch výskumu). Člověk a společnost, 3. <http://www.saske.sk/cas/3-1998/index.html>

POSPÍŠIL, M. (1991): Současná situace Romů v ČR. In: Sborník „Práce s romskou mládeží“. Salesiánská provincie Praha–Odbor pastorace mládeže. Praha. http://www.mladez.sdb.cz/brozurky/BROZ_ROM.doc

TKÁČOVÁ, A. (2001): K problematike potulných Rómov v päťdesiatych rokoch 19. storočia v Abovsko-Turnianskej župe. Člověk a společnost, 1. <http://www.saske.sk/cas/1-2001/index.html>

VAŇO, B. (2001): Demografická charakteristika rómskej populácie v SR, INFOSTAT. Bratislava. <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/rom.pdf>

VAŇO, B. a kol. (2002): Prognóza vývoja rómskeho obyvateľstva v SR do roku 2025, INFOSTAT. Bratislava. <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/prognoza2025rom.pdf>

LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD. <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

Zdroje dat:

Sčítání lidu, domů a bytů 2001. Český statistický úřad. Praha

Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001. Štatistický úrad Slovenskej republiky. Bratislava.

13. PŘÍLOHA

Tab. 14: Romské obyvatelstvo v okresech České republiky k 1.3.2001

Okres ČR	Obyvatelstvo celkem	Romská národnost	% z celkového počtu Romů	% z obyvatel okresu
Hl. m. Praha	1169106	653	5,56	0,06
Benešov	93156	118	1,00	0,13
Beroun	75684	45	0,38	0,06
Kladno	150198	518	4,41	0,34
Kolín	95700	112	0,95	0,12
Kutná Hora	73628	52	0,44	0,07
Mělník	94677	121	1,03	0,13
Mladá Boleslav	114325	194	1,65	0,17
Nymburk	84132	110	0,94	0,13
Praha-východ	96061	33	0,28	0,03
Praha-západ	83089	56	0,48	0,07
Příbram	107739	40	0,34	0,04
Rakovník	54084	17	0,14	0,03
České Budějovice	178201	152	1,29	0,09
Český Krumlov	59569	70	0,60	0,12
Jindřichuv Hradec	92887	74	0,63	0,08
Písek	70550	102	0,87	0,14
Prachatice	51369	41	0,35	0,08
Strakonice	69863	112	0,95	0,16
Tábor	102828	62	0,53	0,06
Domažlice	58844	85	0,72	0,14
Klatovy	88043	31	0,26	0,04
Plzeň-město	165259	174	1,48	0,11
Plzeň-jih	68100	3	0,03	0,00
Plzeň-sever	73215	43	0,37	0,06
Rokycany	45788	194	1,65	0,42
Tachov	51439	69	0,59	0,13
Cheb	88738	128	1,09	0,14
Karlovy Vary	121998	138	1,17	0,11
Sokolov	93607	487	4,15	0,52

Pokrač. tab. 14

Okres ČR	Obyvatelstvo celkem	Romská národnost	% z celkového počtu Romů	% z obyvatel okresu
Děčín	133887	376	3,20	0,28
Chomutov	124979	277	2,36	0,22
Litoměřice	114259	77	0,66	0,07
Louny	86020	115	0,98	0,13
Most	117196	349	2,97	0,30
Teplice	126098	357	3,04	0,28
Ústí nad Labem	117780	354	3,01	0,30
Česká Lípa	105669	152	1,29	0,14
Jablonec nad Nisou	88154	231	1,97	0,26
Liberec	159006	192	1,63	0,12
Semily	75355	40	0,34	0,05
Hradec Králové	160558	136	1,16	0,08
Jičín	77761	74	0,63	0,10
Náchod	112714	219	1,86	0,19
Rychnov nad Kněžnou	78914	187	1,59	0,24
Trutnov	120777	106	0,90	0,09
Chrudim	105240	80	0,68	0,08
Pardubice	160987	210	1,79	0,13
Svitavy	102667	41	0,35	0,04
Ústí nad Orlicí	139387	146	1,24	0,10
Havlíčkův Brod	95040	24	0,20	0,03
Jihlava	108413	83	0,71	0,08
Pelhřímov	72984	35	0,30	0,05
Třebíč	117367	78	0,66	0,07
Žďár nad Sázavou	125407	38	0,32	0,03
Blansko	107702	21	0,18	0,02
Brno-město	376172	374	3,18	0,10
Brno-venkov	159169	45	0,38	0,03
Břeclav	124274	37	0,32	0,03
Hodonín	159886	54	0,46	0,03
Vyškov	86467	80	0,68	0,09

Pokrač. tab. 14

Okres ČR	Obyvatelstvo celkem	Romská národnost	% z celkového počtu Romů	% z obyvatel okresu
Jeseník	42413	248	2,11	0,58
Olomouc	224613	133	1,13	0,06
Prostějov	109890	159	1,35	0,14
Přerov	135886	213	1,81	0,16
Šumperk	126567	115	0,98	0,09
Kroměříž	108053	83	0,71	0,08
Uherské Hradiště	144517	137	1,17	0,09
Vsetín	147064	146	1,24	0,10
Zlín	195376	73	0,62	0,04
Bruntál	105139	174	1,48	0,17
Frydek-Místek	226818	135	1,15	0,06
Karviná	279436	287	2,44	0,10
Nový Jičín	159925	332	2,83	0,21
Opava	181405	211	1,80	0,12
Ostrava-město	316744	658	5,60	0,21
ČR celkem	10230060	11746	100,00	0,11

Zdroj: SLDB 2001

Tab. 15: Počet Romů v okresech Slovenska k 26.5.2001

Okres SR	Obyvatelstvo celkem	Romská národnost	% z celkového počtu Romů	% z obyvatel okresu
Bratislava I	44798	62	0,07	0,14
Bratislava II	108139	120	0,13	0,11
Bratislava III	61418	38	0,04	0,06
Bratislava IV	93058	36	0,04	0,04
Bratislava V	121259	161	0,18	0,13
Malacky	64354	271	0,30	0,42
Pezinok	54164	28	0,03	0,05
Senec	51825	39	0,04	0,08
Dunajská Streda	112384	1 069	1,19	0,95
Galanta	94533	697	0,78	0,74
Hlohovec	45351	203	0,23	0,45
Piešťany	63928	73	0,08	0,11
Senica	60891	527	0,59	0,87
Skalica	46791	344	0,38	0,74
Tmava	127125	250	0,28	0,20
Bánovce nad Bebravou	38640	312	0,35	0,81
Ilava	62042	109	0,12	0,18
Myjava	29243	107	0,12	0,37
N. Mesto nad Váhom	63530	377	0,42	0,59
Partizánske	48005	105	0,12	0,22
Považská Bystrica	65150	38	0,04	0,06
Prievidza	140444	379	0,42	0,27
Úchov	45761	54	0,06	0,12
Trenčín	112767	66	0,07	0,06
Komárno	108556	1 211	1,35	1,12
Levice	120021	1 242	1,38	1,03
Nitra	163540	579	0,64	0,35
Nové Zámky	149594	958	1,07	0,64
Šaľa	54000	539	0,60	1,00
Topoľčany	74089	146	0,16	0,20
Zlaté Moravce	43622	66	0,07	0,15

Pokrač. tab. 15

Okres SR	Obyvatelstvo celkem	Romská národnost	% z celkového počtu Romu	% z obyvatel okresu
Bytča	30788	2	0,00	0,01
Čadca	92843	125	0,14	0,13
Dolný Kubín	39364	55	0,06	0,14
Kysucké Nové Mesto	33778	140	0,16	0,41
Liptovský Mikuláš	73984	1 512	1,68	2,04
Martin	97813	415	0,46	0,42
Námestovo	56053	6	0,01	0,01
Ružomberok	59420	292	0,32	0,49
Turčianske Teplice	16866	23	0,03	0,14
Tvrdošín	35062	5	0,01	0,01
Žilina	156361	220	0,24	0,14
Banská Bystrica	111984	650	0,72	0,58
Banská Štiavnica	17151	304	0,34	1,77
Brezno	65909	2 347	2,61	3,56
Detva	33514	324	0,36	0,97
Krupina	22885	402	0,45	1,76
Lučenec	72837	2 054	2,28	2,82
Poltár	23666	355	0,39	1,50
Revúca	40918	2 797	3,11	6,84
Rimavská Sobota	83124	3 867	4,30	4,65
Veľký Krtíš	46741	850	0,95	1,82
Zvolen	67633	699	0,78	1,03
Žarnovica	27634	257	0,29	0,93
Žiar nad Hronom	48125	557	0,62	1,16
Bardejov	75793	2 254	2,51	2,97
Humenné	64845	1 386	1,54	2,14
Kežmarok	63231	5 574	6,20	8,82
Levoča	31880	2 275	2,53	7,14
Medzilaborce	12668	202	0,22	1,59
Poprad	104348	3 372	3,75	3,23
Prešov	161782	4 175	4,64	2,58

Pokrač. tab. 15

Okres SR	Obyvatelstvo celkem	Romská národnost	% z celkového počtu Romu	% z obyvatel okresu
Sabinov	54067	3 339	3,71	6,18
Snina	39633	520	0,58	1,31
Stará Lubovňa	50684	1 900	2,11	3,75
Stropkov	21027	485	0,54	2,31
Svidník	33506	875	0,97	2,61
Vranov nad Topľou	76504	5 296	5,89	6,92
Gelnica	30841	2 110	2,35	6,84
Košice I	68262	1 176	1,31	1,72
Košice II	79850	2 551	2,84	3,19
Košice III	30745	517	0,58	1,68
Košice IV	57236	811	0,90	1,42
Košice-okolie	106999	5 393	6,00	5,04
Michalovce	109121	4 399	4,89	4,03
Rožňava	61887	2 908	3,23	4,70
Sobrance	23776	222	0,25	0,93
Spišská Nová Ves	93516	5 100	5,67	5,45
Trebišov	103779	4 616	5,13	4,45
SR celkem	5379455	89907	100,00	1,67

Zdroj: SODB 2001

Obr. 4: Osobní sčítací list SLDB 2001-romsky

L'il pal o nipi

Formulář sčítání lidu k 1. 3. 2001

Osobní sčítací list s českým a slovenským názvem, s údajem o mimorestřední adresě, s kódem obce, s kódem katastrálního území a s kódem katastrálního území, s kódem katastrálního území, s kódem katastrálního území

Sar te pramel andre to kin namer: te pramel andre namer: kin: **1 6**

Sar te pramel namer: **0123456789** sar te kin namer: **03**

O DNE PAL O AVER ŠTATI SO HEN ADAJ ČA TEL PÓ DĚVES ANDRE PINEN ČA PHUČIBENA SO HEN OVAČMIEN

.....
Maj rha vaverat (přezdítko) .....

O kodi - umičena es avha ma pramel andre

.....
obcesti: rodparčere obcesti: .....

.....
numeri: le kaneckano: .....

.....
numeri: le budovakere: .....

.....
numeri: le brojckere: .....

.....
numeri: le zanočkere: .....

.....
to kin kida obcesti le zanočkere: .....

.....
to kin kida obcesti le brojckere: .....

Pri men ča andre ča kala propočkaha.

1 Rodno numer os .....
Te kin ča dave numer os ča kin namer ča kin namer ča kin namer ča kin namer

2 Kana ul'il'an (sar rod'imeni)? .....
dava: ..... tavan: ..... ber: .....

3 Murš džuvli? amurš džuvli

4 Sar achen andre Čechiko
 pre furt ču vana kana ča dževan adaj
 pre furt ču vana kana ča dževan nane
 ča akana kin adaj - čalil pre achen

obcesti: .....
gav vaj firt: .....
gav vaj le kin: .....
firt: .....
numeri: .....
kin: .....
tavan: .....
ber: .....

Čičena pal o nipi sar ča kin namer adaj akana ča kin namer adaj

ber očlaven sbuten sar 90 dave - ču ča dževan kana akana adaj
 ber očlaven sbuten sar 90 dave - ču ča dževan adaj akana nane
 člamo očlaven sbuten sar 90 dave

5 Štamo občanstvo - te kin namer ča kin namer ča kin namer
 C.R. S.R. aver (pramen ča kin namer)

.....
kod: ma pramen: .....
mučen: čuče: .....

6 Nacia - pramen čučen nacia vaver ča kin namer ča kin namer
.....
kod: ma pramen: .....
mučen: čuče: .....

7 Dakeri člubi - pramen čučen člubi ča kin namer vaver ča kin namer ča kin namer
 čeckiko romani benicko
 slovenicko polacko aver (pramen ča kin namer)

.....
kod: ma pramen: .....
mučen: čuče: .....

8 Rom romni
 bucinakere (romni) ča kin namer romedimen
 kin namer rom romni phučil phučil (dževan) adaj

Ču ča kin namer ča kin namer ča kin namer ča kin namer ča kin namer

9 Kevjar ul'an romia gejl'an romeste? .....

10 Kana il'an vera (solachard'an) ostatno raz? .....
dava: ..... tavan: ..... ber: .....

11 Keci čave tumenge ul'ile (narod'inde pes)?
Pramen andre ča kin namer ča kin namer ča kin namer ča kin namer ča kin namer
na kin namer ča kin namer ča kin namer

Keci čave tumenge ul'ile? Keci člavar ča kin namer ča kin namer ča kin namer

12 Kaj bečelas e daj sar tumen ul'il'an?
E daj člavi bečelas
 andre ča kin namer ča kin namer ča kin namer ča kin namer ča kin namer
 anether - pramen kin

gav vaj firt: .....
obcesti: .....
štatos: .....

.....
kod: ma pramen: .....
mučen: čuče: .....

13 Kaj bečenas anglo jekh berš (1.3.2000)?
 andre ča kin namer ča kin namer ča kin namer ča kin namer ča kin namer
 anether - pramen kin

gav vaj firt: .....
obcesti: .....
štatos: .....

.....
kod: ma pramen: .....
mučen: čuče: .....

14 Sar pač'an andro Del
 an pač'an
 pač'an - pramen čučen ča kin namer ča kin namer ča kin namer ča kin namer ča kin namer
člavi: .....
numeri: .....
kin: .....
tavan: .....
ber: .....

.....
kod: ma pramen: .....
mučen: čuče: .....

L' il pal o nipi - 2. sera

18 Jekh bareder škola, so la phi d'an avri
Fizinen andre ca o dzene 15 - 20 avri

anan zokladno ki o grupen

zakladno

stavakho sikh'li bu manaravren

manaravren odzono škola bu manaravren

stavakho sikh'li bu manaravren

kompletno manaravren vshchono škola manaravren

kompletno manaravren odzono škola manaravren

bu manaravren vaj dij vaj buter o manaravren škola

bareder odzono škola

bu škola - balsharsko trudam (B, BA)

bu škola (MLD, JUD, Ing, Mgr, PLD, etc. etc.)

dzan manaravren nichingovo trah pal o manaravren CAC, DiSe, PLD, etc. etc.

19 So sikh'il'an avri?
Adaj prinen ca o dzene so phinon avri vaj zakladno škola. Fizinen andre andre sikh'il'an vaj sikh'il'on avri

Koder ma prinen manaravren

20 Ekonomicko aktivita
Fizinen andre ande sivegeni grupa prinen nane

I. grupa - but'akere

manaravren del but' vaj manaravren kochoren bu fizina vaj keran but' kochore

keran but' the manaravren docho dzene

keran but' the manaravren vaj studien

bu dzene pre manaravren 28 vaj 37 buter

II. grupa - bibut'akere

but'akere

III. grupa - nane ekonomicko aktivita

na keran but' chuden kochardore dzene khere, nagniklad pal o share

aver dzene bu manaravren pekere lore dzene khere, mel na phiren andre škola, vaj avri dzene, so zavmanen pre manaravren

phiren andre manaravren škola

O dzene pal

I. grupa - but'akere prinen andre zavore phuchena, so avri

II. grupa - bibut'akere prinen andre so o phuchena 15 - 20 pal o otarno but', so kereun

III. grupa - o dzene so sikh'il'on vaj studien, prinen andre so o phuchena 22-25 - aver dzene, so len nane ekonomicko aktivita, imat na prinen andre nic pre adu fil

21 But'i
Fizinen andre ande vaj kochardore but'i, so dzene

Koder ma prinen manaravren

O dzene so avri pal o škola, so dzene but' prinen kochardore but'i

22 Pozicia andre but'i

te an nane firma, prinen kere dzene vaj nanege keran but'i

but'akere andre but'akere vaj službeno pomoce

aver but'akere i pre dzene vaj avri

kochore keran but'i the polsharsko so keran kochore

o dzene ande dzene

jeznenen bu familje

23 Andre savo ekonomicko kotor keran
Prinen andre o kotor, koder ma prinen so nanege fil. Buter fizina ande prinen pal o dzene prinen andre ande fil pal o dzene so avri, o dzene

Koder ma prinen manaravren

24 Dujto, vaj mek aver but'i

bu keran kochore keran bu aver but'a nane

25 O than kaj sikh'il'on vaj keran but'i
Te sikh'il'on vaj studien o dzene keran but'i, prinen so o dzene kaj bu e škola

andre odzono kher, kaj pre dij befen so bu škola, so prinen andre aver phuchena

andre so prinen e dzene, kaj bu e škola vaj but'

ulaz o dzene number:

gr vaj dzene number:

okted:

trah:

Koder ma prinen manaravren

26 Keci phiren andre but'i vaj škola
pal o dzene kaj befen prinen

sako dzene tako kuzo jekinar vaj duvar dzene avri

27 Keci dzan andre but'i vaj škola
Fizinen keri dij jekh dzene phiren so o dzene vaj vaj prinen andre but'i vaj škola

vel 14 minut 15-20 minut 20-44 minut 45-59 minut 60-89 minut 90 vaj buter minut

28 Soba phiren
Fizinen soba phiren jekibure, ande but' vaj škola

autobus (na dzene) macoglos

minia biciglos

forto (autobus, tramvaj, kolezic, etc.) aver

manaravren (manaravren) phiren pre pade

manaravren (aver dzene) (ofemel)

Pal keran nanege, hoj prind'an ande kada fil.

Obr. 5: Osobní sčítací list SODB 2001-dvojjazyčně (slovensky a romsky)

STATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY
 STATISTICAL OFFICE OF THE SLOVAK REPUBLIC

SČÍTANIE OBYVATEĽOV, DOMOV A BYTOV 2001 SODB SL-O
 СЧИСЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ, БИТУВАННЯ ТА КВАРТИР 2001

Wpisy sčítací komisiar
 Wpisujący komisję

Osoba: osoba sčítajúca
 Osoba: osoba licencovaná
 Osoba: osoba bez licencie

Osoba: osoba sčítajúca
 Osoba: osoba licencovaná
 Osoba: osoba bez licencie

LIST OBYVATEĽA

BESINDO LIL

Populácia SR 2001: 5 383 373 (2001)

Osobný sčítací list je súčasťou súboru sčítacích listov, ktoré sa používajú na získanie údajov o osobách, domoch a bytoch. Súčasťou súboru sú aj listy, ktoré sa používajú na získanie údajov o domoch a bytoch. Osobný sčítací list je súčasťou súboru sčítacích listov, ktoré sa používajú na získanie údajov o osobách, domoch a bytoch. Súčasťou súboru sú aj listy, ktoré sa používajú na získanie údajov o domoch a bytoch.

1. Druh pobytu *Súčasť príjmov*
 Trvalý - príjmový
 Trvalý - daňovo nepríjmový
 dočasný

2. Vzťah k užívateľovi bytu *Sú súčasťou osoby, ktorá žije v tomto bytovom zariadení*
 užívateľ bytu
 manžel / manželka
 rodič / rodičia, svokor / svokra
 iný príbuzný
 syn / dcéra
 podnajíateľ
 zaľ / nevesta
 iná cudzia osoba

3. Dátum narodenia
 / /
 deň / mesiac / rok

4. Pohlavie *Manžel / žena*
 muž / žena

5. Rodinný stav *Právoplatný slobodný / slobodná*
 ženatý / vydatá
 rozvedený / rozvedená
 vdovec / vdova

6. Dátum sobáša
 / /
 deň / mesiac / rok

7. Poradie manželstva
 / /
 deň / mesiac / rok

8. Počet živo narodených detí
 / /
 deň / mesiac / rok

9. Státné občianstvo *Thematizácia*
 SR
 bez štátnej príslušnosti
 iné

10. Národnosť *Národnosť*
 slovenská
 maďarská
 rómska
 iná

11. Materský jazyk *Materský jazyk*
 slovenský
 maďarský
 rómsky
 iný

12. Náboženské vyznanie/cirkev *Cirkev alebo vyznanie*
 Rímskokatolícka cirkev
 Evanjelická cirkev augsburského vyznania
 Gréckokatolícka cirkev
 Reformovaná kresťanská cirkev
 Pravoslávna cirkev
 Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia
 Evanjelická cirkev metodistická
 Bratská jednota baptistov
 Cirkev brátska
 Cirkev adventistov siedmeho dňa
 Apostolská cirkev
 Židovské náboženské obce
 Starokatolícka cirkev
 Kresťanská zborná
 Cirkev československá husitská
 bez vyznania
 iné

<p>13. Naposledy skončené vzdělání - názov školy <small>(Výběr z možností: 1) základní škola, 2) střední škola, 3) vysoká škola)</small></p> <p>úroveň: ☐ základní, ☐ střední, ☐ vysoká</p> <p>úroveň: ☐ nižší, ☐ vyšší</p> <p>úroveň: ☐ střední odborné, ☐ bez maturity</p> <p>úroveň: ☐ střední odborné (s maturitou)</p> <p>úroveň: ☐ střední odborné (bez maturity)</p> <p>úroveň: ☐ střední všeobecně vzdělávací (gymnázium, střední všeobecnovězdělávací škola)</p> <p>Název školy: <input type="text"/></p>	<p>15. Společenská skupina <small>(Výběr z možností: 1) zaměstnanec pracující za mzdu, plat, jiný druh odměny, 2) podnikatel (spoloočník, živnostník) se zaměstnanci, 3) podnikatel (spoloočník, živnostník, samostatně hospodářící rolník, slobodné povolání) bez zaměstnanců, 4) vypomáhající (nepřátelný) člen domácnosti v rodinném podniku, 5) jiná blíže nespecifikovaná</small></p> <p>☐ zaměstnanec pracující za mzdu, plat, jiný druh odměny</p> <p>☐ podnikatel (spoloočník, živnostník) se zaměstnanci</p> <p>☐ podnikatel (spoloočník, živnostník, samostatně hospodářící rolník, slobodné povolání) bez zaměstnanců</p> <p>☐ vypomáhající (nepřátelný) člen domácnosti v rodinném podniku</p> <p>☐ jiná blíže nespecifikovaná</p>
<p>14. Ekonomická aktivita <small>(Výběr z možností: 1) pracující, 2) učeník, 3) studentka, 4) osoba na mateřské dovolené)</small></p> <p>pracující (okrem dôchodcov): ☐ osoba v domácnosti, ☐ osoba mimo domácnost</p> <p>učeník: ☐ učedník, ☐ dochádzka, ☐ dochodkyňa</p> <p>studentka (strednej školy): ☐ nezamestnaná, ☐ zamestnaná</p> <p>studentka (vysoké školy): ☐ osoba do 16 rokov, ☐ osoba nad 16 rokov</p> <p>osoba na materskej dovolenke (vratane ďalšej materskej dovolenky): ☐ nie</p>	<p>16. Periodicita dochádzky do zamestnania alebo školy <small>(Výběr z možností: 1) denně, 2) jinak jako denně, 3) nedocházka)</small></p> <p>denně: ☐ jinak jako denně: ☐ nedocházka: ☐</p>
<p>19. Název a adresa zaměstnavatele nebo navštěvované školy <small>(Výběr z možností: 1) název, 2) městská část, 3) obec, 4) okres)</small></p> <p>název: <input type="text"/></p> <p>městská část: <input type="text"/></p> <p>obec: <input type="text"/></p> <p>okres: <input type="text"/></p>	
<p>20. Místo pracoviště <small>(Výběr z možností: 1) název, 2) městská část, 3) obec, 4) okres)</small></p> <p>název: <input type="text"/></p> <p>městská část: <input type="text"/></p> <p>obec: <input type="text"/></p> <p>okres: <input type="text"/></p>	
<p>21. Právě trvalé bydliště <small>(Výběr z možností: 1) název, 2) městská část, 3) obec, 4) okres, 5) stát)</small></p> <p>název: <input type="text"/></p> <p>městská část: <input type="text"/></p> <p>obec: <input type="text"/></p> <p>okres: <input type="text"/></p> <p>stát: <input type="text"/></p>	
<p>22. Adresa 1. voleho bydliště <small>(Výběr z možností: 1) název, 2) městská část, 3) obec, 4) okres)</small></p> <p>název: <input type="text"/></p> <p>městská část: <input type="text"/></p> <p>obec: <input type="text"/></p> <p>okres: <input type="text"/></p>	
<p>23. Jméno <input type="text"/> Příjmení <input type="text"/></p>	

Zdroj: Slovenský statistický úřad, www.statistice.sk